Нобатгулы Режебов

«Ынха, муңа оюн диерлер!»

(Телевизион комедия)

(ики сериядан ыбарат)

Ашгабат – 2010 й.

Гатнашянлар:

1. Кыят Кепбанович – нобатдакы режиссёр.
2. Эҗеш Амановна – аялы, артист.
3. Хоҗа Хайыт – артист.
4. Шейда – аялы, артист.
5. Огулла – артист.
6. Пайтык – артист.
7. Дөвлет – яш артист.
8. Узукҗемал – адаглысы.
9. Гаммар – яш артист.
10. Керешме – айдымчы.
11. Гайлы ага – Керешмәниң атасы, велаят боюнча күшт чемпионы.

Биринҗи перде

Биринҗи гөрнүш

Перде овадан саз билен ачыляр. Сагдан эгни уллакан сумкалы, эли чемеданлы Гаммар, солдан Керешме гелйәр. Дуйдансыз душушыкдан яңа икисем тисгинип гидйәр. Олар бирек-бирееге голайлап, бирек-биреге дикан бакяр.

Гаммар. Керешме...

Керешме. Гаммар… Вай, сен нәм ишләп йөрсиң?

Гаммар. Мен… мен сени гөзләп гелдим, Керешме.

Олар бирек-бирегиң гөзлерине гарап бендиван боляр.

Сахнаның өңүнден Дөвлет билен Узукҗемал гелйәр.

Олар Гаммар билен Керешмәни сынлаяр.

Дөвлет *(юваш)*. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Шол ики новҗуваның дөври!

Узук. Йөр, пәсгел бермәли.

Гаммар. Бай-бай сөйүшйәрлер-ооввв!

Узук. Олар ышка сезевар болупдыр. Шу махал икиҗиги аршың-күрсүң арасында гайып йөрендир.

Дөвлет. Олар җадылы ышк дүнйәсинде! Гудрат дүнйәсинде! Хесерлер дүнйәсинде! Нерессе өзүне гелерем велин бойнунда хамыдың, аркасында йүкли арабаның бардыгыны билип галар… Бай-бай овадан сөйүшйәрлер-оввв!

Узук *(элҗирейәр)*. Сен-ә шейдип сөйүшмәнем оңармадың?

Дөвлет. Мен сөйүшмәни оңармадыммы? Эйсе мениң алгыр назарларымың алнында гамыш кимин галдырып дуран гыз кимди? Узук! Узукҗемалым, мен сени еке бакышда бендиван эдип ташламанмыдым?!

Узук. Гой, гой! Үч йыл ызыма дүшүп, екеҗе гезек элимден тутубам билмедиң…

Дөвлет *(хонданбәри)*. Себәби мен өзүме белет-дә! Голуңдан тутдугым сакланып билҗекми мен!...

Узук. Вай, вай, нерессе! *(өйкүнйәр)* Хер гезек душушыкда еңиң билен маңлай дериңи сүпүрип, сазанаклап, саңңылдап «бай-бай би хованың ыссыдыгыны!» «бай-бай хованың совукдыгыны!» диердиң. Менем өз янымдан би йигит метеомеркезде ишләймесе артистә чыкмаз диййәдим.

Дөвлет. Узугым! Сениң шар гара гөзлериң, аташлы назарың алнында дурмакда иш бар. Ашык-магшугы якып-яндырян шол аташ, шол ышк соң нирә ёк болуп гидйәкә?

Узук. Нирә ёк болуп гитсин! Сиз хәки магшугыңызы бейләңизе гечиреңизден соң гара гөзлере гарап гөрйәңизми!

Дөвлет. Узукҗемалым, тайяр бол, хәзир назарымы чархлап гаралув гөзлериңе середәймейәсми!

Дөвлет Узуга дикан бакяр. Сахна гелип, гөзлери Керешме билен Гаммара дүшен Огулла нәмедир бир зада бүдүрәп, энтирәп-тентирәп Дөвлет дагының янына гелйәр.

Огулла *(ызына гараняр)*. Вай, хазан нәмә бүдүрәйдимкәм?

Дөвлет *(чынаберимсиз оюн билен)*. Огулла Оррыевна, сен ышка-сөйгә бүдредиң!

Огулла. Сиз нәм ишләп дурсуңыз?

Узук *(йылгыряр)*. Биз сөйгини репетисия эдйәс.

Дөвлет. Ёк, биз ялңыш үстүнде ишлейәс.

Огулла *(Гаммар билен Керешмәни сынлап)*. Хакыкы ашык-магшуклар экен! Бу махал икиси Алланың учмахындадыр!.. Бири-бирине мынасып яшлар экен! Яшлыгымы ятлайдым…

Дөвлет *(аамсыраяр)*. Вай, Огулла еңңе, сенем… сенем сөйүшйәдиңми?

Огулла. Вай, мен нәме адам дәлми?

Дөвлет. Мен сени ышкдан-хесерден, адаты адамдан бейик артистсиң өйдердим.

Узук. Сен Огулла Оррыевнаның нәхили ышка дүшенини бир билседиң! Огулла гелнеҗемиң романтики роман болмага мынасып ышкы бардыр…

Дөвлет. Оны нәме дийип мен билемок?

Олар сахнаның солуна чекилйәрлер. Огулла гөчгүн билен гүррүң берйәр.

Огулла. Мүң докуз йүз сегсен биринҗи йыл. Гитдим шундан Ашгабада. Шол йыл пайтагтда меркезиң театр институтына окува сайлаядылар. Бардым, сыган ялы, дуршум гош-голам. Демир ёл мензилинден таксә мүнмәге горкян. Экзамен алынян ере гидйән автобусың хайсыдыгыны болса билемок. Шол махал бир буйра сачлы йигит гелди, йүзи-гөзи йылым атып дур. Менем сорайманмы? «Вай, менем артистлиге гирмәге гелдим, йөр автобус гелйәнчә газлыҗа сув ичели» дийип мени гүнүме гоймады. Сув ичип дуркам йигидиң гара гөзлерине середәйменми?!... Эй, Аллам, гөр мени нирде ышка

саташдырып йөр! Огрын-огрын гарашып, сув ичип гелсек, гош-голам-да ёк, чемедан-да ёк!

Дөвлет. Пахай, занныяман гуррумсага душупсың-ов!

Узук. Хай-хай, саклан о йигиде сөгүберме!

Дөвлет. Онсоң нәтдиң?

Огулла. Нәдер? Эл санаҗымда документлерим билен пулум барды. Илкинҗи сынагдан гечен гүнүм буйра сач йигит етип гелди гош-голамым билен. Үч йылдан соңам онуң билен дурмуш гурдук. Яшап башланымыздан соң Җепбарберди «Огулла, мени сениң ышкың халас эйледи, мен якасы гайышлы огрыдым, талаңчыдым!» дийди.

Узук. Ынха, хакыкы ышкың гудраты!

Дөвлет. Овадан новелла язып болҗак экен!

Олар ене бир ёла ашык-магшугы сынлап гидйәрлер. Керешме билен Гаммар шиндем бирек-бирегиң назарына гарк болуп дур. Чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш.

Сахнаның сагындакы столуң башында Эҗеш, Шейда, Огулла, Узук, Керешме дагы отыр. Шовхунлы, гүйчли саз. Керешмеден башга әхли аял артистлер агзының етишдигинден гүрлейәр, арасында җакҗаклап гүлүшйәр, ене гүрлейәр. Керешме болса махал-махал габак астындан бейлеки столуң башында отуран Гаммары сынлаяр. Сахнаның солунда бир столуң башында Хоҗа билен Гаммар дымып отыр. Гаммар хем махал-махал Керешмәни габак астындан сынлаяр. Ортада гулагы гулаклыклы Пайтык, голларыны келеменледип зала гарап бир затлар дийййәр. Төрден Дөвлет гелйәр. Ол сахнадакылары сынлап, җүбүсинден габыл телефоныны чыкарып, пулт ялы гөге узадып дүвмесини басяр. Саз тапба кесилйәр. Аяллар җакҗаклашып гүлүшип гүрлейәр. Ол аяллара гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Олар тапба сесини кесйәр. Дөвлет хайран галып ораторлык эдйән Пайтыгы сынлаяр. Асыл Пайтык геплемән, мимика билен геплейән ялы эдйән экен. Дөвлет оңа гарадып «пултуң» дүвмесини басяр. Пайтык доңуп галяр.

Дөвлет. Пайтык Патаррыкыевич, сен гадымы гениал Эфлатуның кешбини гирип ораторлык эдип дурмуң?

Пайтык. Ёк, мен пелеге гаргап, йигренйән адамларыма сөгүп ичими совадян, стреслерими еле совурян.

Дөвлет. Охов, ханы онда дашыңдан сөг, бизем стресимизи еле совралы-да!

Пайтык. Ёк бол-ов! Мен дашымдан сөгүп душман газанарынмы? Мен энтек бу коллективде ишлемели, яшамалы, пенсия чыкмалы! Энтек өлемсоң бу коллектив мени гөмүбем гелмели!

Дөвлет оңа бакдырып «пулты» басяр, Пайтык ораторлыга башлаяр. Дөвлет аяллара гарадып пулты басяр, аяллар ене җакҗаклап, гүрлешип башлаяр. Дөвлет олары сынлаяр. Дөвлет «пулты» басяр, аялларың сеси тапба кесилйәр.

Дөвлет. Перилер-пейкерлер, хүйрлер-мелеклер ве шоңа меңзешлер, сиз нәмежик эдип отырсыңыз?

Шейда. Биз месавы гүрлешип отырыс…

Огулла. Биз өзара пикир алшып отырыс.

Дөвлет. Аперин, сизиң месавы сөхбетиңизе! Эгер шу махал мен аял болан болсам, якамы йыртып, ичиме еди гезек түйкүрердим!

Огулла. Эгер эркек болан болсаң нәдердиң?

Хеммелер гүлүшйәр. Пурсатдан пейдаланып Керешме билен Гаммар огрын-огрын гөзлешйәрлер.

Дөвлет. Хах-хах-ха! Бир нол, сениң пейдаңа Огулла Оррыевна!

Огулла Керешмәниң огрын бакышыны гөрйәр.

Огулла *(хүрсеклейәр).* А гыз, сен нәме эдйәң?

Керешме *(тисгинйәр).* Вай, мен бу тайда нәм эдйән?

Аяллар гүлүшйәр, Керешме уяляр.

Хоҗа *(Гаммарың огрын гарайшыны гөрүп, бөврүне хүрсеклейәр).* Сен нәм ишләп отырсың?

Гаммар. Ёк-лай, бу махал айдым айдып билмен!

Хоҗа гүлйәр, Гаммар уяляр.

Пайтык голларыны келеменледип, ораторлык эдип дур. Дөвлет оңа гарадып «пулты» басяр. Пайтык херекетини тогтадяр.

Дөвлет. Бех, Пайтык кака, сен бирхили артисте меңзәп баряң-ай. Сен шейдип-шейдип бирден артист болуп гидәйме.

Пайтык. Мен артист дәл-де киммишим?

Дөвлет. Мен сениң артист дәлдигиңи билйән, сенем инди өзүңиң кимдигиңи билсең, боланы!

Пайтык. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен инди артист-де, мен артист дәлмишимми?

Огулла. Гоюң-айт, ибалы адамлар бизе артист дийип дашымыздан утаняр!

Пайтык Дөвлети сахнаның өңүне чекйәр.

Пайтык *(юваш).* Сен артист болсаң, Хоҗа кантуша агзыңа геленини сөгүп, гыгырып саг бол ал-да!

Дөвлет *(горкяр).* Ёк эд-ов! Хоҗа кантушың гахары гелсе, элини-аягыны айлаяр!

Пайтык. Пекгеҗик! Серет! *(гаты сесде)* Хоҗа кантуш, сен махлук, сен эшек, сен барыпятан яранҗаң! *(гулагына пышырдап сөгйәр)* Гулчулык заманы боланда мен сени сатын алып, дирилигиңе ере гөмердим, соңам янып дуран зехиниң, ховалалы талантың үчин мазарыңы гуҗаклап өмрүм өтйәнчә аглардым.

Хоҗаның илки гахары гелип юмруклары дүвүлйәр, ол дергазап, соңам юваш-ювашдан онуң йүзүне самсык йылгырыш чайыляр.

Хоҗа. Хакыкы таланты танаяның үчин саг бол гардаш!

Дөвлет. Халал саңа!.. Хоҗа Хайыдович, башлык гелмеҗекми?

Огулла. Хоҗа, репетисия болгаймы-болмагай, Кыят Кепбанович гелгейми-гелмегей?

Пайтык. Хоҗаҗан, сагат нәче?

Хоҗа *(ода дүшйәр).* Мен билмен! Билмен! Барың Кыят Кепбаничден сораң! Мен хәки йөне бир режиссёрың асистенти!

Дөвлет. Пайтык кака, башлык ёк вагты сагады менден хем сорап билерсиң!

Пайтык. Ай, ёг-а? Догмаҗык сагат нәче?

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Сагат… сагат… Ай, ёк агамҗан, говусы мен саңа сагады айтмайын, сен оны хемме ерде айдып мени веҗера эдер йөрерсиң!

Пайтык. Эй, пекге, Пайтык какаң ит гездирер, ат гездирер, гызыл-чызыла гөз гездирер, эмма геп гездирмез!

Огулла. Сагат он бир болуп баря, башлык нәме эглендикә?

Пайтык. Перилер, пейкерлер, сахыпкыранлар, сахыпҗемаллар…

Дөвлет…ве шоңа меңзешлер…

Пайтык. Мен өлсем өлейине уруп растымы айдайын!

Огулла. Би заманың яшлары…

Пайтык…көрзехинликде, наданлыкда, бисоватлыкда, патдаллыкда, түнтликде иле мешхур!

Огулла. Би заманың яшлары!

Дөвлет орта гечип, хер бир артисте тиңкесини дикип, киная эдйәр.

Дөвлет…отуз йыл бәри яш артист адыны гөтерип, кырк йыл бәри Шасенем-Гарыбы, Лейли-Межнуны, Зөхре-Тахыры ойнашып, бедибагтлары масгара эдишип…

Узук…хорматлы атлары алышып.

Дөвлет. Газанан атларыны йитиришип йөрлер. Хоҗа Хайыдович ялы…

Хоҗа. Мен газанан адымы йитирипдиринми! Мен!... мен!

Дөвлет. Хай, Хоҗа кака, кеплеме! кеплеме! кеплеме! Кеплeдигиң хакыкаты айдып душман газанарсың, карйераңы йитирерсиң…

Хожаны геплетмейәр, Хожа геплежек боляр.

Хожа. Айрыл-хов, кеплежек…

Дөвлет…онда илки кеплемәни өврен-дә!

Огулла. Вай, вай, кантуш, хакыкаты айтмак инди саңа галыпмы? Кеплеме!

Хожа. Мен! *(гыгыряр)* Мен ялан сөзлежек!

Узук. Вай, пыгамбер яшыны яшап утанмаямың ялан сөзлемәге Хожа Хайыдович!

Хожа. Доганлар, маңа харамзада сөзи билен маныдаш сыпайырак сөз тапып бериң-дә!

Дөвлет. Оны нәм этжек!

Хожа. Саңа дийип, сениң гөвнүңе дегжек! Сени вежера этжек!

Дөвлет. Вай, ондан Дөвлет Хуммаев мениң шәгирдим дийәй! Хах-хах-ха!

Пайтык *(киная)*. Адамлар, адамлар, биз богемалар, биз уллакан масгарачылыгың өңянында дурус… Мен гойжак болуп йөрен комедиямызы долы окап чыкдым…

Хеммелер өр-гөкден гелен болуп Пайтыга середйәрлер.

Огулла. Бай-бов, ай-хов…

Шейда *(киная)*. Боласы хәлден бәри самсыклап, самахыллап дурсуң дийдик-ле…

Дөвлет *(яңсы)*. Хей, булар ялы эсери долы окап, сениң аклың ниреде?

Огулла. Говы эдипсиң, инди гөрен ериңде самсыкла-да йөр!

Пайтык. Бизиң гойжак болуп йөрен комедиямыздан комедия-да болмаз, сахна эсерем болмаз!

Хожа *(өр-гөкден гелйәр)*. Сен…сен Кыят Кепбаничиң сайлан ойнуна ат дакып дурмуң? Агзың гышарар! Дилиң лал, элиң шел болар!

Шейда. Комедияда Пайтыга агып-дөнүп ойнар ялы рол ёк!

Огулла. Бу комедияны сахна чыкарсак, томашачылары…

Дөвлет *(гыгырып, өйкүнйәр)* «…хай өңүнден болуң, хай солундан болуң, габаң бетбагт томашачылары зала!»

Огулла. Томашачылары театра зор билен гетирмели болар!

Хожа. Вай, ол гүн комедия бал ялы, гүл ялы комедия дийип дуран кимди?

Эҗеш. Хожа Хайыдович, алада галма, хәзир Кыят Кепбанич гелер вели, комедия ене бал ялы комедия өврүләер!

Хожа. Адамлар, комедия он бир адам гатнашяр. Он бир артист! Ойнуӊ довамында херимиз бәш гезек гүлдүрсек, хер томашача еди бүтин ондан еди гүлкүден дүшйәр! А сиз болса шейле ажайып ойна говшак дийип дурсуӊыз!

Эли сумкалы Кыят Кепбанович гелйәр.

Кыят. Адамлар, багышлавериӊ! Баш башлык саклайды-да…

Пайтык. Хожа Хайыдович, анха башлык гелди. Дий инди яӊкыжа диййәнлериӊи!

Кыят *(йылгыряр)*. Хожа нәме диййәр?

Дөвлет. Хожа какаӊ самахыллыларыны айдар ялымай башлык!

Пайтык *(өӊе чыкяр)*. Хожа Хайыдович комедия говшак диййә! Хожаҗан мамла. Комедия говшак! Эмма биз артист! Биз онуӊ алы хезретлери артист! Гүйчли артистлер барка, эҗиз комедия болуп билмез! Бейик артистлер барка, пес оюн болуп билмез! Аллаҗан мүбәрек эллери билен артистиӊ йүзүни сыпалап, мәхрини, нуруны сиӊдирендир! Худай бизе керем-кераматыны берендир, себәби биз театры ыбадатхана өвүрип, хер гүн мүӊ томашача сежде этдирйәндирис! Бизиӊ аӊрымыз янып дуран отдур! Аташдыр! Бизиӊ аӊрымызда адамзат генилери Эсхил, Эврипид, Софокл, Геракл бизе ак пата берип дур.

Дөвлет. Геракл миф-хов!

Пайтык. Хава, олар Алланыӊ гараӊкы, гафлатлы, пажыгалы яшайышыны мифе өвүрипдирлер!

Пайтык графинден сув ичйәр.

Шейда *(чете)*. Шу йыл ат газананы аляр.

Эҗеш. Ёк-ла, хәзир ол җогап аляр.

Пайтык. Бизиӊ аӊрымызда Шекиспир, Мольер, Дон Кихот ялы ләхеӊлер еди сагатлап комедия ойнапдырлар. Хожаҗан болса инди ики сагатлык ойна узын дийип дур.

Хожа *(хайяды гөчйәр)*. Мен… мен ойна узак дийдимми?

Дөвлет. Хожа кака, кеплеме, кеплеме, хакыкаты айдып масгара борсуӊ!

Пайтык *(ардынып)*. Хожаҗан, растыны айдяр. Комедия гаты говшак! Болгусызҗа! Эмма биз нәме ишлейәрис?! Эйсе биз инди Шекиспирче, Молерче, Дон Кихотча ёкмы? Шекиспир дагы говшак комедияныӊ үстүнде ишләнинде биз ишлемели дәлмишикми? Шекиспир Шекиспир болса, биз Шексиз пир! Гадырдан артистлер, говшак оюн ёк, говшак артист бар! Биз онуӊ алы хезретлери, бейик артистлер! Алланыӊ аршда

палчыкдан адама мүбәрек непеси билен җан берши ялы биз драматургың өли гахрыманларына җанымыздан җан берерис! Бизиң бейик режиссёрымыз барка, болгусыз, говшак оюн болмаз! *(юваш башлыга)* Башлыкҗан, маңа ругсат берсене!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк!

Хоҗа. Вай, мен ойна говшак дийдимми! Бу комедия гениал комедия!

Дөвлет. Хоҗа кака, агып-дөнүп дурмасана.

Хоҗа. Вай, комедия говшак дийип дуран өзүңиз дәлми?

Огулла. Вай, кантуш, сен нирде нәме диййәниңи билйәмиң?

Пайтык. Аты ат эдйәнчә сейис ит болармыш! Биз бу комедияны комедия эдйәнчәк режиссёрың ганыны ичерис, сүңкүни-сүегини гемрерис! Кыят Кепбанич комедияны комедия эдйәнчә йүрекагырылы болар! Кыят Кепбанич хер гүн Семендер гуш ялы аловлап янып күле өврүлер, эртесем шол күлден гызыл от болуп чыкар! *(юваш)* Башлыкҗан, җогап берәймесең, йүз доллар увлап гидйәр!

Кыят *(юваш)*. Җогап ёк диййән!

Дөвлет *(Пайтыга өйкүнип оны ойнаяр)*. Биз көрзехин артислер ай ярымда Кыят Кепбаничи дәлиредерис, җыллырадарыс, эртеки гүн комедия бал ялы комедия болуп сахна чыканда, хич ким драматургыңым, режиссёрыңам зәхмедини гөрмез! Томашачы Хоҗа Хайыдовиче, Огулла Оррыевна, Шейда еңңемизе эл чарпар! *(юваш)* Башлыкҗан, Пайтык Патаррыкыевиче җогап берәйсене!

Пайтык. Маңа җогап берәйсене, башлыкҗан, йүз доллар… көййә!

Дөвлет. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, бизи ишлетмейә!

Пайтык. Дөвлет догрысыны айдяр.

Кыят. Сениң тойыңа түкенме ёк! Пайтык сен я театры, я тамадалыгыңы сайла!... Гаммар, ханы чык сахна… *(Гаммар гыза огрын гарап отуршына дүнйәден бихабар)* Гаммар, мен саңа диййән…

Гаммар. Хәх, нәме диййәң?

Хеммелер гүлүшйәр.

Кыят *(чынлакай кешбе гирип)*. Эзиз артистлер, бизиң гөр нәхили беркарар дөвлетимиз бар! Бизиң гөр нәхили кувватлы юрдумыз бар! Бизиң гөр нәхили парасатлы халкымыз бар! Бизиң гөр нәхили ажайып театрмыз бар! Көшкден зыяда театрымызда хер гүн мүңе голай томашачы сунгат атлы гудратдан леззет

алмалыдыр! Биз оларың гүйҗүне гүйч, кейпине кейп, рухуна рух, көхүне көх гошуп, бу беркарар Ватаны сөймәни, бу кувватлы юрда буйсанманы өвретмелидирис! Екеже гезек гүлен адамың өмри бәш минут узаяр, диймек, биз хер гүнде томашачыларың өмрүне өмүр гошмалыдырыс! Бейле ажайып театрда ярамаз, говшак оюн гоймага бизиң хакымыз ёк!

Хожа. Вах, шу яшлар көсемесе, комедия шедевр болар!

Пайтык. Нәтҗек-дә, медениет министрлиги говы яшлары Ашгабатда алып галып, көрзехинлери болса велаятлара ёллап йөр-дә!

Шейда. Яшлар, сизи ким окатдай?

Огулла. Яшлар, сизе ким диплом бердәй?

Довлет. Халыпалар, биз билимизи берк гушарыс. Оюн говы чыкса, абрай сизиңки, говшак чыкса болса, гүнәни өз үстүмизе аларыс! Хах-хах-ха!

Чыра сөнйәр.Чыра яняр.

Репетисия. Сахнада артистлер бош отургычларда отыр. Кыят ортада Гаммар билен Керешмә дүшүндирйәр. Ызкы гапыдан Гайлы ага гелип, олара гөрүнмән залда отуряр.

Довлет аңырдан гелшине отуранлара салам берйәр.

Довлет. Кыят Кепбанович, чагырдыңызмы?

Кыят. Чагырдым… Ишде тертип-дүзгүн ёк.

Довлет «Астерикс ве Обеликс Сезара гаршы» фильминдәки серкердәниң кешбине гирип болмажысы болуп Хожа гыгыряр.

Довлет. Нәме диийп ишде тертип-дүзгүн ёк? Сен режиссёрың ассистенти болуп йөнекей задам ёла гоюп билмән нәме ишлейәң? Налаҗэдейин!...

Кыят. Онда гүнә ёк!... Сен нәме диийп ише гелмедиң?

Довлет. Хожа Хайыдович, сен нәме диийп ише гелмедиң?

Кыят *(гахарлы).* Мен сениң билен гүрлешйән!

Довлет *(öңки херекетини гайталап).* Гөрйәмиң, кыят Кепбанович мениң билен гүрлешйәр!

Кыят. Эй, хепбесиз, мен сенден хасап сораян!

Довлет *(Хожа).* Эшидйәмиң, Кыят Кепбанович менден хасап сораяр!

Кыят *(дергазап).* Сен мени ойнажак болуп дурмуң?

Довлет *(Хожа чөвҗейәр).* Сен пурсатдан пейдаланып менем ойнажак болуп дурмуң?

Кыят *(еринден туруп, алкымына дыкыляр).* Сен нәме дийип дүйн ише гелмедиң?

Дөвлет *(Хоҗа).* Сынла, Кыят Кепбаничиң чыны ялы-ла? Сениң чыныңмай Кепбанович!… Багышла, мен «Астерикс ве Обеликс Сезера гаршы» киносындан парча ойнаямыкак өйдүпдирин!

Кыят. Бол җогап бер, дүйн ниреде болдуң?

Дөвлет *(гүвәнама узадяр).* Дүйн гиҗе ичимден бир бела тутды, «Тиз көмек» гелип көричегедир өйдүп кеселхана алып гитди. Дәл экен. Санҗым барыны этдилер, тутгай айрылды. Ирденем ише гелдим.

Пайтык. Адамлар агзыбирҗе ишләберелиңле.

Дөвлет. Хоҗа Хайыдович, мен сенден хасап сораян, сен өңңүн ниреде болдуң? Кыят Кепбанович, өңңүси гүн сен ниреде болдуң?!

Пайтык. Гелиң, сенсирешмәни гоялың, агзыбирҗе, әбе-җүйҗе ишләлиң-ле. Биз онуң алы хезретлери артистлер ахыры…

Дөвлет. Кыят Кепбанович, театрда ики стандарт болмасын! Коллективе ики гөз билен середилмесин!

Эҗеш. Гөр-ха, би яшларың адыны тутарлык галмандыр. Кыят Кепбанович, репетисия башлалың-ла!

Кыят. Гаммар, спектакл сизиң чыкышыңыз билен башланяр! Спектакл сөйгүден башланяр! Сиз сахна хакыкы ашык-магшук болуп, ловлап дуран ышк болуп гелерсиңиз. Сизиң ышкыңыз гөклери гүммүрдедип, земини дүңңүрдедип, залда отуран мәхелләниң йүрегини пенҗесине алар. Онсоң томашачылар сизиң ыгтыярыңыздадыр, олар сизиң агла диен ериңизде аглар, гүл диен ериңизде гүлер.

Пайтык *(атылып баряр).* Яшлар, дүшүниң, дүнйә ышкдан ярадыландыр! Сизиң ышкыңыз дүнйәниң ышкына от берйәр, җүмле-җахан ышка дүшйәр! *(Ол режиссёрың янына баряр).* Башлык! Башлыкҗан!..

Кыят *(яшлара бакып, Пайтыга ювашдан, кесгин азгырыляр).* Җогап ёк-ов, җогап ёк!... Гаммар, башладык.

Йүзүни алдыран Пайтык сортдырып, ерине гечйәр. Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр. Саз башланяр. Гаммар Керешмә, Керешме Гаммара середйәр, олар ене хакыкы ышка сташып, бири-бирине бендиван болуп, бири-бирине голайлаяр. Олар шол дымышып дур.

Кыят. Гаммар, ханы сениң репликаң?

Гаммар *(укудан оянан ялы тисгинйәр).* Хәх…

Пайтык *(ювашҗа пышырдаяр).* Ханы сениң репликаң?

Гаммар. Ханы сениң репликаң?

Кыят *(от алып гөге бакяр).* Эй, Аллам, бейле артистлери дөредип, режиссёрда нәме касдың бар сениң! *(сахнада айланяр).* Көшеш Кыят, көшеш!.. Гаммар, яңадан башлаяс.

Гаммар билен Керешме гидйәр.

Довлет. Кыят Кепбанович, биз комедия гойяс. Томашачылары гүлдүрер ялы мен сахнаның өңүнден гечип баршыма, җыззын атаяйын! Бай-бай томашачылар гүлерлер-ов!

Хоҗа *(хайран).* Сен сахнада җыззын атҗакмы?

Довлет. Вей, мен ине шейдип *(гөркезйәр)* өрән медениетли җыртларын!

Кыят. Коллектив болуп оюн гойманы бес эдиң!.. Гаммар гелйәңиз…

Гаммар сагдан, Керешме солдан гелйәр, ене олар бирек-бирегиң назарындан җадыланып, бири-бирине голайлаяр.

Кыят *(ювашжа).* Гаммар, реплика…

Гаммар. Эзизим…

Керешме. Мәхрибаным…

Гаммар. Керешмәм…

Кыят сачыны пенжеләп, гыгырып яңадан дәлирейәр.

Пайтык *(атылып баряр).* Җиҗуш, сен Гаммар дәл, сен Мердан! А сен җиҗим Җемал!

Шейда. Кыят Кепбанич, ругсат бер, биз шу сахнаны ерине етирип гөркезели.

Хоҗа. Шейда икимиз ойнап гөркезели-ле башлык.

Шейда. Оварра бол-а! Сөйги сахнасына җан берҗекмиш? Сен нәче яшаныңы бир билйәмиң? Довлет, геч ханы! Гаммар, Керешме, ынха, бу сахна шейле болмалы…

Довлет *(өр-гөкден гелен боляр).* Мен биленми? Ёк-лай, Шейда Аташовна, мен сен билен сөйги сахнасыны ойнамайын-ла…

Шейда. Акмак! Сөйги сахнасы ойналянмыдыр? Сөйги сахнасына ышкыңдан ышк бермелидир!

Довлет. Ёк-лай, гелнеҗе, мен утанян-лай.

Шейда *(өр-гөкден гелйәр).* Нәме? Утанян? Вай, акмак, артист боланың нире, утанмаң нире? Ханы ашык назарларыңы чархлап гел!

Довлет. Еңңеҗан, мен бирден ашык болайсам нәме? Менде келле ёкдур!

Шейда. Вай, эйсе, сен сөйгини яландан ойнаҗакмы?

Дөвлет. Ёк, ёк, мен бирден чындан ашык болайсам… Ёк-эй, мен маковдырын! Мен ашык боламда гаты ашык боляндырын! Мен бирден ашык болуп дәлирәп, межнун болсам…

Узук. Дәлирәп межнун болсаң, келләңе итиң хамыны гейдирерин!

Кыят. Түкедиң җыгыллыгы! Гаммар, яңадан башлаярыс…

Пайтык *(атылып баряр).* Гаммарҗан, яраданың ягты яланчысы ялан! Дүнйә ялан! Паны ялан! Яшайыш ялан! Дүнйәде екеже чын зат бар! Сахнадакы яшайыш чын! *(Кыядың янына голайлап, ювашжа)* Башлык, маңа җогап бер! *(Гаммара)* Гаммарҗан, сиз сахна алавлап дуран ышк болуп гелйәрсиңиз! Сизиң ышкыңыздан җүмле-җахан хейҗана гелип, гара даглар умманлара өврүлер, топраклар-дашлар гайнап даг болуп галкар! Сиз Адам ата билен Хов эне, Алланың яшайшы сизден башлаяр!.. Башлыкҗан, инди бир җогап берәй-ов!

Кыят *(дергазап).* Җогап ёк саңа!

Хожа. Башлыкҗан, шуңа җогап берәймесең, о сени дәлиредер!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, шуңа җогап берәймесең, ол сени җынлырадяр!

Пайтык. Башлыкҗан, шулар растыны айдяр!

Кыят *(гыгыряр).* Мен дәлиреҗек! Җынлыраҗак! Җогап ёк саңа!

Пайтык. Башлыкҗан, той яныып баряр, йүз доллар көйүп баряр!

Кыят. Хожа, сапанчаны гетир!

Хожа атылып гидйәр.

Пайтык *(дызына чөкйәр).* Башлыкҗан, иң соңкы җогап сорайшым! Берәй-дә! Ата Пәлвановичиң тойы-хов!

Шейда. Кыят Кепбанич, театрдан шунуң талагыны берип гойберсене! Би бизем ишлетмейәр!

Хожа сапанчалы ылгашлап гелйәр.

Кыят. Гетир сапанчаны!

Хожа. Сапанчаны нәтҗек башлыкҗан!

Кыят *(гыгыряр).* Өзүми атҗак! Өзүми атҗак диййән мен саңа!

Хожа. Ёк, башлыкҗан, сен өзүңи атсаң театр өлер, биз өлерис! *(сапанчаны Пайтыга гезейәр)* Ал саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа җогап! *(атяр)* Ынха, саңа йүз доллар! *(атяр)* Гуррумсак! Сениң тойыңдан яңа театр яс тутяр!

Пайтык ыраняр, онуң көйнегинден ган акып башлаяр. Хожа гахарына алтыатарың бар окуны гутаряр. Пайтык гырмызы ганыны сечеләп йыкыляр, хеммелер мөлерйәр.

Эҗеш. Вай, сен оны чындан атдыңмы?

Хожа. Сахнада ялан болмаяр! Өл гуррумсак!

Эҗеш. Вай, муны хакыкы ок билен атдыңмы? *(ыралап гөрйәр)* Вай-вай би өләйипдир-ә!

Шейда *(голундан тутуп пулсуны гөрйәр)*. Вай, би хакыкатданам өлүпдир!

Огулла. Бедибагт гаты өлүпми?

Дөвлет. Пеләкет, овадан өлүпдир-ов!

Кыят *(олар ынанман, Пайтыгың келлесини гөтерип гөрйәр)*. Сен хов муны өлдүрәйипсиң-ә!

Хоҗа. Нәме, диңе ол өлдүрип йөрмелими, гүнде-гүнде җогап сорап! Гуррумсагың өзем бир гезек өлүп гөрсүн-дә! Шатланың ахыры, мен театры бу гуррумсакдан халас этдим!

Шейда. Вай, мен галан өмрүми дул отурмалы болдум-эй!

Дөвлет. Кыят Кепбанович, Пайтыгың гулагына җогап берйән дийип гыгырып гөр, эййәм довзаха атылмадык болса, дирилер, җана гелер! *(депйәр)* Эй, тур, Кыят Кепбанович саңа җогап берйәр, гитде йүз долларыңы газан! *(ене депйәр)* Ёгсам ериңе гидип, тамадалык эдип, йүз доллары мен җантайыма урян!

Эҗеш. Вай, өлени депип дурмаң нәме?

Пайтык *(келлесини галдырып)*. Җогап берениң чынмай башлыкҗан! *(ыра-дара еринден галяр)* Хер гезек сенден өлүп җогап алмалов!

Шейда. Вай, бисырат, асыл сен өлмәнмидиң?... Вай, гара маңлайым, маңа дуллугам несип этмедов!

Пайтык. Хей, мен өлменми? Өлдүм! Какынып-силкинип өлдүм! Эмма мен тойың, көпчүлигиң хызматындакы адам, өлсем-де гитмейәнми җеседеми сүйрәп…

Огулла. Көрзехин, ахыр артист болдов!

Шейда. Йүз доллар үчин маймын болмаямы ол?

Пайтык. Чав! Тойда душайлы! *(гидйәр)*

Кыят. Ханы яңадан башлаяс… яңадан…

Гаммар билен Керешме сахнадан чыкяр. Саз башлаяр. Гаммар билен Керешме сахна гелйәр. Инди олар бири-бирине серетмеҗек боляр.

Хоҗа *(пышырдаяр)*. Бири-бириңе середиң ахыры…

Кыят. Яңадан башлаяс!

Гаммар билен Керешме гидйәр. Огулла Кыяды чете чекйәр.

Огулла. Кыят Кепбанович, олар бу сахнаны ойнап билмейәр… себәби… себәби олар хакыкатдан ашык-магшук… Олар бири-бирини сөййәр!

Кыят *(гыгыряр).* Маңа оларың бири-бирини сөййәни герек дәл! Маңа хакыкы сахна сөйгүси герек! Маңа залда отуран томашачыларың калбыны хейҗана салян сөйги герек!

Хожа. Ахав, яшлар, аслында сиз артистми бир?

Дөвлет. Ховва, артист биз! Биз хакыкы артист!

Шейда *(зала).* Хакыкы артып булар!

Узук. Сизем бизиң халыпамыз!

Эҗеш. Биз халыпа, эмма бизде сизиң ялы шәгирт ёк!

Узук. Шәгиртсиз халыпа болмаяр, халыпасыз шәгирт! Эгер сизиң шәгирдиңиз ёк болса, онда сиз артистем дәлсиңиз!

Дөвлет. Халыпалар, сиз бизиң халыпамыз, бизем шәгирдиңиз! Биз хакыкы артист!

Хожа. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада йөремәни бир өврениң-дә!

Огулла. Хакыкы артист болсаңыз, сахнада геплемәни бир өврениң-дә!

Шейда. Хакыкы артист болсаңыз сахнада сөйүшмәни бир өврениң-дә!

Хожа *(җаныянгын).* Булара хол сейил багда сөйүш дий, җантыны якяр!

Кыят. Ёк, би заманың яшлары сейил багда сөйүшмәнем башармаяр. Сейил бага бардыгы ил-гүнден уялман… огшашып…

Хожа. Бири-бирини ялашып вежера болярлар.

Керешме утанҗындан йүзүни тутуп аглап гидййәр. Гаммар юмрукларыны дүвүп, Кыяда дергазап бакяр. Залда, ызда отуран Гайлы гөхерт ылгашлап сахна чыкып бир пенҗеси билен Кыядың, бейлеки пенҗеси билен Хожаның бокурдагындан тутяр. Аяллар ала-гох болуп сахнаның гырасына гачяр. Гайлы гөхерт гаррылыгына гарамаздан, оларың икисинем ёкарык гөтерййәр.

Дөвлет. Ынха, саңа гудрат! Пах-пах Гайлы ага Гөроглы бол-а!

Эҗеш. Вай, Кыяды өлдүрендир-эй!

Шейда. Вай, мен дул галандырын-эй!

Огулла. Дөвлет, олары халас эйле!

Дөвлет *(оларың дашындан айланып хешелле какяр).* Башлыкҗан, гайрат эт, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага ынсанпервердир!

Эҗеш. Вай, олары өлдүрдилер-эй!..

Дөвлет. Башлыкҗан, чыдабер! Хожаҗан, чыдабер! Хах-хах-ха. Бейик француз шахыры Франсуа Вийон барыпятан огры,

галтаман болупдыр. Оны дардан асмак үчин дар агаҗының астына алып гелйәрлер. Шонда бейик шахыр Франсуа Вийон:

Эй, Вийон, кеззап Вийон,
Хәзир дүнйә оюн гөрер!
Ганар дей сыртың аграмын
Бичәре боюн гөрер!

дийипдир… Хах-хах-ха! Зенанлар, эл чарпышың, Гайлы ага узакчыл дәлдир! Гайлы ага рехимдардыр! Башлыкҗан! Сабыр эдиң, сабыр эдиң, сабыр учмахың гапысыдыр диййәр Магтымгулы атамыз…

Аяллар аглашяр. Гайлы ага оларың икисинем гөге гөтерип доңуп галыпдыр.

Чыра сөнйәр

Үчүнҗи гөрнүш.

Җайда Гаммар дүнйә сыгман айланяр, Дөвлет бипарх халда оны сынлаяр.

Гаммар. Масгара болдум-ов! Веҗера болдум-ов!... Керешмеҗан масгарачылыга чыдаман аглап гидйәр, мен болса бинамыс отырын доңңара даш болуп!... Гоҗа Гайлы масгарачылыга чыдаман дәлирейәр, мен болса бинамыслыга салып отырын! Эй, Аллам, яр гара Ериңи, гирмесем хелей болупдырын! Мен чыдамок! Чыдамок! Мен өлйән!.. Өлдүрйән!..

Дөвлет *(еринден туруп артистлерче гөркезйәр).* Гаммарҗан, Пайтыгың депесинден пенҗе урагада шейдип йүз сегсен градус терсине айла! Гой, бедибагт эшегиң гарны ялы сыртыны өңе алып, шейдип яйкылдасын йөрсүн! Хоҗа кантушың мүҗүҗе келлесини болса тогсан градус гапдала айла! Хах-хах-ха, кантуш леңңеч ялы гапдаллаклап гыпдыклап йөрсүн! Кыят Кепбаничиң болса хыкыртмагындан алага-да багыр-өйкени согруп ташла!

Гаммар *(барып якасындан тутяр, дергазап).* Сен нәме мени ойнаҗак болуп дурмуң?

Дөвлет. Ёк, мен сени аклыңа айлаҗак болуп дурун…

Дөвледиң якасыны гойберип җайда айланып башлаяр.

Гаммар. Мен…мен Керешмәниң ышкына дүшүп пайтагт театрыны терк эдип гайдян!... Мен Керешме дийип какамы дәлиредип, эҗеми ган агладып, пайтагт язгысындан чыкып гайдян! Гел-гел мени Керешме җаның янында ким масгара эдйәр? Бир сүпүҗек режиссерсумак!... Мен гидйән…

Дөвлет. Нирәк?

Гаммар. Юртда шу театрдан башга театр ёкмы?

Дөвлет. Керешмәни шейле халда галдырып гидибержекми?

Гаммар. Вах, мен өзеленип нәче ёла ол режиссерсумага ялбардым! «маңа Мерданың ролуны берме!» дийип… Дөвлетжан, мен илкинжи бакышда Керешмә ашык болдум! Керешме гызың ышкы йылдырымлап гурсагыма гирди.

Дөвлет. Керешме билен ниреде душушып йөрсиң?

Гаммар. «Яңлан, Диярым» бәслешигинде. Мен о бәслешикде айдым айтмадым, ёк, Керешме жаның ышкы айдым болуп, аташ болуп агзымдан чабырап чыкды! Мен о бәслешикде айдым айтмадым, ёк, мен ышк болуп йылдырымлап, арш-күрсүң арасыны якып-яндырдым! Ынанай, достум, хәзирем шол айдымың язгысыны сынланымда хайранлар галян: айдым айдянам мен дәл, айдымам меңки дәл, сесем меңки дәл! Менем мен дәл!.. Мени шол бәслешикде еңижи эденем Керешмәниң ышкы!.. Мен Керешмәни гөрдүгим дүнйәни унудып, аловлап янып башлаян! Ол хайван режиссер болса янып дуран ышкы гөрмән «сөйги эйле, сөйги бейле» дийип акыл сатяр!

Дөвлет. Мен саңа дост гепини айдян: Гаммаржан, сен хакыкатдан-да ашыгың ролуны ойнап билмедиң.

Гаммар. Достжан, достжан, мен Керешмәни гөренимден сазанаклап, саңңылдап сүңңүми саклап билемок! Керешмәниң жаналгыжы жадылы гөзлерини гөренимден энтер-пелегим айланып, акыл-хушумдан айрылып, демим тутуляр! Керешме жаның шар гара гөзлеринден чакян йылдырымлар мени якып-яндырып ташлаяр!... Ол гөзли көр, көрзехин режиссёр болса янып дуран ышкы гөрмейәр! Сахнада хакыкы ышк йылдырымлап дурка, ышкы ойнамак нәмә герек?!

Дөвлет. Гаммаржан, дурмуш хакыкаты бир зат, сахна хакыкаты башга зат! Сен сахнада Керешмәни гөрениңден ышкың апы-тупаныны саташярсың, эмма залда отуран томашачылар Керешмәниң гөзлеринден чакян йылдырымам, сениң аловлап янып дуршуңам гөренок. Саңа ышкың гениал образыны дөретмәге шерт дөреди! Сен ылхамыңы хейжана гетирип, хакыкы ашыгың кешбине гирип, йылдырымлап дуран ышк болуп Керешмәниң-де, залда отуран томашачыларың-да энтер пелегини өврүп, олара янып дуран Ышкы гөркезмели!

Гаммар. Нәдип?

Дөвлет. Сөйгүден-ышкдан беленде гөтерилип!

Гаммар. Ай, акмак! Хей сөйгүден, Ышк атлы гудратдан беленде гөтерлип болянмыдыр?!

Дөвлет. Болар! Сунгатың җадылы гудраты шонда-да! Сен җадылы сунгат билен гудратлы ышкыңы бирлешдирип билсең, Сөйгиң сунгата телвас урдурып арша гөтерер, сунгат болса, сениң Сөйгиңи йылдырымлап дуран алава өвүрип, диңе Керешмәниң дәл, залдакы томашачыларың-да ышкына от берер! Сен дүнйә Сөйги билен Сунгатың адатдан дашары гудратыны гөркезерсиң!

Саз. Дымышлык. чыра сөнйәр...

Дөрдүнҗи гөрнүш

Гайлы гөхердиң өйи. Кыят, Хоҗа, Пайтык, Дөвлет дагы Гайлы ага ерли-ерден ялбаряр. Саз кесилйәр.

Гайлы ага *(гыгыряр)*. Мен сизе соңкы ёла айдян! Сизе гыз ёк! Вах, эгер-де сиз атлы-абрайлы артист болмадык болсадыңыз, онда мен сизе махлук, вагшы хайван диердим! Эгер мен пыгамбер яшына бармадык болсадым, онда сиз билен юмруклы гүрлешердим! Сиз бир этика-эстетиканы билмейән дүнделеклер, түркмен эдим-гылымыны, эдеп-экрамыны билмейән мандалаклар! Мениң ягышдан-елден, гөзден-дилден горап йөрен агтыҗагыма агзыңыздан гелени аталар ялы сиз ким? Дерхал ёк болуң өйден, ёгсам… ёгсам газабым гүйҗейәр.

Кыят. Садагаң болайын Гайлы ага, даг ялы гүнәми дары ялы эдип гечевер. Мен Керешме җаны өз гызымдан эзиз гөрйәндирин! Мен Керешме җаның зехинине башымы эгйәндирин.

Дөвлет. Гайлы дәде, ылхам дийип бир гудрат бар! Онуң алы хезретлери Ылхам! Анха, шол гүн Кыят Кепбановичиң ылхамы дәли сил дей җошуп, аңкасыны ашырып алып гачайды-да! Ёгсам Кыят Кепбанович күрти гойны ялы ювашҗа. Бизи дагы оглундан эзиз гөрүп, айлыгыны совруп ийдирип-ичирип йөр, ынанмасаң, йөр Кыят дәдем ресторанда нәхили адамдыгыны гөркезсин! *(Хич киме гөркезмән Пайтыга гөз гыпяр)*

Хоҗа. Худай Керешмәниң гурсагына гуюпдыр гуюп билен зехинини! Ынха, гөрерсиң Гайлы ага, Керешме юрдуң мешхур артисти болар!

Гайлы ага. Керешме җан, юрда мешхур айдымчы болды! Бизе онуң айдымчылыгы бес!

Дөвлет өр-гөкден гелип Гайлы аганың маңлайына гечип мөлерйәр, геңлейәр.

Дөвлет. Хов-хов, Гайлы ага, сен айдымчы билен артисти деңешдирип отырмың? Түвәм дий! Гайтмышым эт! Артист нире, айдымчы нире! Икисиниң Худайы бир болса-да, пыгамбери башгадыр! Охо-хо-хов! Артист Алланың арзылан сахыпҗемалыдыр, Гайлы ага!

Пайтык. Гайлы ага, сен Сара Бернар атлы мешхур артисти билйәмиң? Җүмле-җаханы баглан гениал артист! Сара Бернар хайсы юрда барса патыша гарашылан ялы дабара билен гаршы алярлар! Анха, хакыйт Англияның ша аялы Сара Бернара ашык боляр. Тылла тагтыны, гөвхер тәҗини, тамам Англияны оңа багш эдйәр!

Гайлы ага. Дур, дур! Ай пекге, Сара Бернарың өзи аял ахыры!

Пайтык *(алҗыраяр)*. Сара Бернарың гудраты шонда-да! Оңа дүнйәниң әхли эркек гөбеклилери ашык болман, хатда җынсыны унудып аял ша-да ашык боляр!

Хоҗа. Гайлы ага, Керешме өрән бейик артист болар!

Гайлы ага. Ханы такал-түкеззибаныңызы алың-да гөтерилиң ховлудан!

Дөвлет. Пәхей, ил-улус Гайлы ага диениң Горкут ата ялы акылдардыр дийййәди вели, агам, ханы сениң ол акыл-пайхасың? Я ил-улус ялңышып йөрми? Сениң бар болуп билшиң шумы?

Гайлы ага *(дергазап)*. Бар болуп билшим шүй!

Дөвлет. Гайлы ага, ханы ил-улусы яланчы этме-де, пәхим-пайхаслы яшулы бол!

Гайлы ага. Хә, пәхим-пайхаслы яшулы нәме эдйәр?

Дөвлет. Пәхим-пайхаслы яшулы ганыны гачырып, дызытдырып дурман, фантазиясыны ишледйә! Йөне сизе «Керешме ёк!» дийип гыгырып дурман шерт гой!

Гайлы ага. О нәмәниң шерти?

Дөвлет. Меселем, сен бизе «мени гөрешде йыкың-да гызы алып гидибериң» диййәң.

Кыят дагы хайран, Гайлы ага чакдан аша даяв боланы үчин эҗизҗе артистлере хонданбәрси середип йыршаряр.

Гайлы ага. Шерт гоймалы болса гояйс! Ынха, мен алтмышдан аган адам, сизем җахыллар! Мени гөрешип йыкың-да алып гидибериң Керешмәни.

Дөвлет *(Кыяда)*. Анха, эркек болсаң чык гөреше! Кыят Кепбанович, артист герегиң чын болса, чык орта!

Кыят *(гахарлы)*. Мен сениң самсыкдыгыңы билйәдим, а сен сапсым самсык экениң!

Дөвлет. Гайлы кака, сен артист диен миллети билмейәң! Хәзир **Кыят** Кепбанович Пәви пәлваның образына гирер вели, сен онсоң Валуев болай, Гөроглы болай, гара ере чыршап ташлар! Ханны Кыят Кепбанович, пәлваның образына гир бакалы!

Кыят. Ёк бол!

Дөвлет. Кыят Кепбанович режиссёр адам, везипели ёлбашчы! Гөрешмеги услып билмейә! Гайлы кака, сен Хоҗа Хайыдович билен чапышып билермиң? Йүз метре, дөрт йүз метре?...

Гайлы ага. Чыксын орта!

Дөвлет. Гайлы кака, сен Хоҗа Хайыдың эшегиң гарны ялы гарнына бакма! Ол йүврүгиң образына гирсе, мен мен диен тазыларам тозана гойяр! Хоҗа кака, чык орта!

Хоҗа. Акмак!

Пайтык. Гайлы ага, Дөвлет чагака салланчакдан йыкыля, келлеси дегйә гаты пола! Онунҗыны гутарып үч йыл экзаменден йыкыля, дегйәр келлеси Ашгабадың асфалтына!

Дөвлет пәлван писинт Гайлы аганы, интелигент ёлдашларыны сынлаяр.

Дөвлет. Гара гүйҗе галанда Гайлы какам, бизден рүстем! Биз хәзир Гайлы какам билен интеллектуал ярыш гуряс. Ылымда-билимде.

Гайлы ага *(мөлерйәр)*. О нәхили ярыш?

Дөвлет. Акыл-пайхас, ылым-билим ярышы! Гепиң күлеси ким билмешек ойнаяс. Биринҗи совалы мен берйән: Гайлы ага, Борнео адаларында яшаян орангутанларың эркегине орангутан дийилйәр. А зенан орангутанлара нәме дийилйәр?

Гайлы ага. Сен мени ойнаҗак болуп дурмуң?... Кыят, аласамсыкларыңы ал-да гөтерил ховлудан!

Дөвлет. Гайлы ага, сен Кыят Кепбанович икимиз билен күштде ярышып билермиң?!

Гайлы ага. Кыят, шунуң аслында сагат затмы бир?

Пайтык. Сагат адам артист бормай!

Кыят. Ай, чоча, ай макав! Гайлы Атаманов велаят боюнча күшт чемпионы!

Дөвлет. А биз ики адам. Ики келле бир келледен мыдама зор гелйәндир!

Пайтык. Ай, пекге, Гайлы ага күшт боюнча спорт уссады!

Дөвлет. Болса болупдыр-да спорт уссады! Кыяс Кепбанович гроссмейстер Лаукертиң, мен болса Бобби Фишериң образына гирерин! Весселам!

Хожа. Кыят Кепбанович, урлуп-енҗилмәкәк гайдалы!

Дөвлет. Гайлы ага, өңүмиздәки екшенбеде мен сениң билен күшт ойнаян! Театрың сахнасында! Разымың?

Хеммелер мөлерип середйәр. Чыра сөнйәр. Саз.

Авенсена

Кыят дагы гайдып гелйәр, олар гахардан яңа Дөвлети үтүп ийәйҗеклер.

Кыят. Акмак! Акмаклыгыңы эддил Гайлы гөхертлерде эдәймелими сен?

Хожа. Мен муны эшек енҗен ялы енҗейин-ле!

Пайтык. Күшдүң гөчмесини дүйн өвренип, бу гүн велаят чемпионыны утҗакмыш!

Дөвлет *(ичякгынч)*. Онуң алы хезретлери артистлер! Горкмаң! Образа гирерис, образа!

Пайтык. Хожа Хайыдович, ханы эллериңи айла, ёгсам бизиң ичимиз совамая!

Дөвлет. Халыпалар, мен достум Гаммарҗан үчин, онуң пәкизе сөйгүси үчин ола күштмиш, аждарха билен гарпышмага, Гара дөв билен тутлушмага тайяр! *(ол сүем бармагыны гөге гөтерип, важсып гөрнүшде олара чынлакай бакяр)* Гүйчлини гүйчли еринден барып еңмелидир!

Кыят. Спорт уссадыны нәдип күштде утарсың! Акмак!

Дөвлет. Халыпалар, богемалар, бомондлар! Гаммарҗаның доган дайысы гроссмейстер! Гаммар Ашгабада гидйәр. Ашгабатда гроссмейстер дикйәр күшди, бәрде биз дикйәс күшди! Апалап ак чөпи берйәс Гайлы ага. Ол гөчйәр, Пайтык гөчүми гөрүп, Ашгабада җаң эдйәр, гроссмейстер җогап гөчүмини гөчйәр, Гаммарҗан Пайтыга җаң эдйәр. Пайтыгам оны маңа айдяр… Бир сагатда велаят чемпионыны күл эдип утяс!

Хеммесиниң йүзи ягтыляр.

Пайтык. Ахов, шунуң мүҗүҗе келлесинде шыгырды бар ялы-ла…

Олар гечип гидйәрлер.

Сахнада күшт дикилипдир. Ак чөпде Гайлы гөхерт, гарада Дөвлет ойнаяр. Кыят Кепбан дагы томашачы. Дөвлет габыл телефонындан җаң эдйәр.

Дөвлет. Алев, мениң оваданҗа, акыллыҗа хоҗайыным – Узукҗан, күшт боюнча дүнйә энсиклопедиясына серет! Хәзирки заманда, бизиң эрамыздан өңден-соңда Гайлы Атаман дийип күштчи болупмы? *(Гайлы ага)* Гайлы кака, күшт ярышларында тахаллуслы-лакамлы чыкыш эдйән дәлсиң-дә!

Кыят. Сен самахыллап отурман күшдүңи ойна! Гара чының билен ойна!

Дөвлет. Вәх! Гара чынымы эдер ялы гаршыдашым Касабланкамы? Гарри Каспармы? Я Ласкерми? Гайлы ага ялыларың бир ай ишләп алян айлыгыны мен ойнабам алян! Мен Гайлы аганы ойнап-ойнабам утян.

Гайлы ага. Хей бидөвлет, утҗагың чын болса, ойна-да самахыллап отурман!

Дөвлет. Энтек агаҗан, мен сениң нервиңи ойнарын, нервиң беркҗемидир өзи?

Гайлы ага. Гөч-хов!

Дөвлет. Вәх, асыл гөчмек гезеги менденмидир? *(Пайтык Гайлы аганың еңсесинден гелип, язгыны гөркезйәр. Язгыда EF-9 языльпдыр)* Гайлы ага, сен мениң ёлдашлы йигитдигими бир билйәмиң? Мениң ёлдашым бар! Түркменлер-ә оңа җыны барам дийййәр. Җыным маңа аты EF 9-а гөч дийййәр! Кыят Кепбанич, гөчәейин онда?

Гайлы ага. Болшуң шу болса, мен сениң билен ойнамаян.

Дөвлет *(шертнаманы узадяр)*. Шертнама баглашдык, Гайлы ага. Эгер сен ойнамасаң, утулды хасап боляр!

Гайлы ага. Онда самсыклап отурман күшдүңи ойна-да… Гөч-дә!

Дөвлет. Гайлы ага җызмасы ёк-хов! Утулып баряныңы менден гөрме!

Гайлы ага. Мен утулянмы? Мен спорт уссады болуп сениң ялы шүлерден утуларынмы?

Дөвлет. Гайлы кака, мен хәзир дүнйә чемпионының образына гирип барян. Анха, бейлеленем түвелейләп ылхамым гелйәр! Онуң алы хезретлери артист Дөвлет Хуммаев хәзир чемпионың образына гирдиги ит масгарасы эдип утар сени! Сен артист дийилйән адамда пынхан гудрат бардыгыны билмейән экениң! Ол гүн Кыят какам пәлваның образына гирмәни башаранда, сен дагы ере чыршарды! Арман, Кыят Кепбанович, режиссёрлык

эдип, артистлик сунгатыны унудыпдыр. Ол гүн Хоҗа гарын ылгамак боюнча дүнйә чемпионының образына гиренде сени дагы тозана гоярды. Арман, Хоҗа гарын көрзехинрәк-дә!

Кыят. Түкет хов самахыллыңы!

Гайлы ага. Эй, тентек, сен утулып барярсың!

Дөвлет. Унутма Гайлы ага, мен утулан болуп утянлардандырын! Гөч ханы!

Гайлы ага. Ене гөчүм сенден-ов!

Дөвлет. Гайлы ага, бейдип чыглып отураныңдан утулдым дийип мерт болуп ташла күшдүңи!

Гайлы ага. Эй, гуррумсак, хей, мен сенден утуларынмы?

Дөвлет. Утулман маймын борсуң, Гайлы агаҗан!

Гайлы ага *(саг элини бокурдагына сүйкейәр).* Эй, пекге, сен мени шундан доюрдың, шундан!

Дөвлет *(йылгырып).* Мен Хатам Тай ялы җомартдырын Гайлы кака! *(Саг элини депесинде ойнадяр)* Шундан болянчаң гидибер!

Гайлы ага *(тарса еринден туряр).* Кыят, мен шу доңузыңы уруп сүйндүрәйин!

Дөвлет *(Хоҗаның якасындан тутуп, Гайлы ага голайладяр).* Гайлы ага, ынха, урасың гелсе, ур, енч, депгиле, соңундан «Хоҗаҗан бейик артист дийсең» болдугыдыр! Хах-хах-ха!

Гайлы ага *(лампа ерине чөкүп, келлесини тутяр).* Кыятҗан, Алла ярың-ов, сен кимлерден артист эдип йөрсиң?

Дөвлет. Хах-хах-ха. Ахав, велаятдашлар, чемпионыңыза бакың! Чемпи-чемпи-чемпион, гомпы-гомпы-гомпыон, говшак ойнайоң! Хах-хах-ха!

Гайлы ага. Хей доңуз, сен мениң үстүмден гүлйәмиң?

Дөвлет. Пархы нәме, сенем гүлүбер, гүлүбер! Абул Артаван Аңңалакдар хер гүнде еди ёла гүлен адам учмаха дүшер дийипдир. Мен хәзир сени бехишди эдйән! Лукманлар хер гүлки өмрүңи бәш минут узалдяр диййәр. Гайлы агаҗан, шу гүн сениң өмрүңи бир ай узалдян, эртир ай… ярым!

Гайлы ага *(атылып туряр).* Кыят Кепбан, мен шу некгендәңи өлдүрйән!

Пайтык. Бизден нәхили көмек герек Гайлы ага?

Дөвлет. Ынха-да! Мен мура-мурт мунуң өмрүни узалдып отырын, ол болса, мениң өмрүми ёлҗак! Ынха, онда мен сени сыпайылык билен утуп гойберейин!

Пайтык *(Гайлы аганың еңсесинден гелип гөркезйәр)* Утҗак болсаң ут- хов! Халыс бизи сурнукдырдың!

Дөвлет. Ынха, утдум! Күшт саңа!

Гайлы ага. Ёк, огул, сениң өзүңе күшт! Я утуланыңам билеңокмы сен?!

Кыят. Акмак, мен айтмадыммы Гайлы ага спорт уссады дийип…

Гайлы ага. Ханы сен күшт чемпионының образына гирен ялыдың-ла!

Дөвлет. Образа гирмесине гирдим, арман, дагарман түвелейләп, торнада ялы болуп ылхамым гелмеди-дә! *(чете)* Хай-хай Гаммар гроссмейстр дайың бар экенов!

Кыят. Мерез этди-дә!

Гайлы ага дерини сыляр, күшди сынлаяр.

Гайлы ага. Кыят, Керешме эртеден башлап ише барар…

Дөвлет. Айтмадыммы, мен утулып утяндырын дийип? Хах-хах-ха!

Даяв бердашлы Гайлы ага бирден Дөвлетиң, Пайтыгың бокурдагындан пенҗе уруп, икисини хем ёкарык гөтерйәр, олар богуляр, баззык-буззуклаяр.

Гайлы ага. Гуррумсаклар, мениң гаршыма нәме пирим-пыррылдак гурдуңыз? Мениң гаршыма хайсы Гроссмейстери ойнатдыңыз?!

Хожа. Дөвлетҗан, Пайтыкҗан, Гайлы ага рехимдардыр! Гайлы ага гожадыр! Гайлы ага узакчыл дәлдир сабыр эдиң!

Чыра сөнйәр.

Бәшинҗи гөрнүш

Артистлер Кыят Кепбановичлерде ийип-ичип мес болуп отырлар. Олар Хожаны чынаберимсиз ойнаярлар, Хожа өзүни чынаберимсиз халда ойнадяр. Артистлер-дә!

Кыят. Сизиң Хожаҗан билен гөзүңиз өвренишипдир! Хожаҗан заманымызың иң бейик артисти! Хожа Хайыдович ялы артисте дирикә хейкел дикилйәндир!

Пайтык. Хах-хах-ха. Шейдип Шейда гелип бир ай курорта гитсе Хожа дирикә Фараонларың мумыясына өврүлйәр!

Огулла. Башлык, сен сейил багда бинят гурдур, Хожа кантуш кыямат ахыра ченли биняда мүнүп, хейкел болуп дурмаярмы?

Дөвлет. Хожа кака, биз бир көрзехин яшлар-да! Ёгсам хер гүн азанда сениң кераматлы босагаңы яссанып, мүбәрекден бедрой кешбиңе сежде эдип, ак пата алып гайтмалы!

Пайтык. Хожа, ханы ериңден тур! *(Хожа туряр)* Әл-айт муны Худайың ярадайшыны! Гениал тип! Хожаҗан, ханы маймын болуп гөркез! *(Хожа хезиллер эдип маймын боляр).* Ханы инди пышбага болуп гөркез!

Хожа пышбага болуп гөркезйәр, бирден шеррайлык билен җынссыз гыгырып, аглап башлаяр.

Хожа. Вай-вай, мен өлүпдирин-эй! Вай, вай, мен өленимем билмән өлүпдирин-эй! Шейдам, вай, мен хачан өлдүм-эй?

Огулла *(гүлйәр).* Шейда гелне дурмуша чыкан гүнүң өлдүң-эй!

Хожа. Вай, мен нәдип өлдүм-эй?

Узук. Гой, гой, Хожа Хайыдович, сен өлеңок, сен дири!

Хожа. Гой-гой, җиҗимҗан, мен өлүпдирин-эй! Би артист диен миллет өләймесе бири-бирини өвйәми нәме?! Артист диен миллет бири-бирини өвәйсе өләймейәми нәме?!

Довлет *(чыны билен гыгыряр).* Ай, кантуш кака, сен нәме артистми? *(Хожа дергазап болуп, юмрукларыны дүвйәр)* Языҗыларың пири Горкут ата! Шахырларың пири Магтымгулы ата! Артистлериң пири – Хожа Хайыт ата!

Хожа пагыш-пара эрәп, хонданбәри гомаляр.

Пайтык. Хожаҗан, Томмазо Саллини!

Огулла. Хожаҗан Гарри Вайлдер!

Пайтык. Хожаҗан Айседоре Дункан!

Довлет *(юваш).* Айседоре Дункан америкалы тансчы хелей-ов!

Пайтык *(юваш).* Хожа оны билип дурмы, дашары юртлың адыны тут-да магтабер!

Кыят. Хожа Хайыдович Молланепес театрының студиясыны гутарып баряр обасына. Хайыт ага-да ур-тут Хожаны өерйәр.

Шейда *(атылып туряр).* Вай, мунуң менден башга-да аялы бармы?

Кыят *(Шейда үнс бермән).* Хах-хах-ха! Тутуш Гарахан обасы Хожаны гелниң янына салҗак боляр, Хожа болса Мүрзевилиниң аты ялы терсе зыңяр! Шол пурсат Пайтык икимиз бараймарысмы?...

Пайтык *(гүлйәр).* Башлыкҗан, ызыны мен айдайын-ла… Хах-хах-ха. Гөрениңиз Хожа Хайыт, өлҗек-йитҗек, гелниң янына гирҗек дәл!

Огулла. Хай, акмаг-ай…

Довлет. Эпендиниңки ялы гелниң янына палавдан доянлар гирсин диййәми?

Пайтык. Агалары дызаяр, атасы дызаяр, Хожа болса, кес-келләм гелниң янына гирмекден боюн товлаяр. Онсоң бейик режиссёр Кыят Кепбанович нәдендир өйдйәңиз? Хожаны чете чекип: «Хожаҗан, сен хәзир өйленйән йигидиң образына гирип, обаңыза бейик артистиң кимдигини гөркез!» дийди. Пах-пах, гениал артист-дә! Хожа Хайыт шейдип *(гөркезйәр)* темегини асмана тутуп, гирди яш гелинли җая! Хах-хах-ха! Ярым сагатданам даш чыкды ала гыкылык болуп «мен олар ялы партнёр билен әр-хелей болуп ойнамаян!» дийип! Шейда Амановна, сенден өң Хожа кантуш екеҗе гезек өйленйән йигидиң образына гирип, екеҗе гезек репетисия эдип гөрди! Хах-хах-ха!

Дөвлет. Хай, кантуш дийилсе кантуш экен-ов! Яш гелниң учмах гойнуна гирмән образа гирди дийсене!

Кыят. Хожаҗан хакдан ичен, халкдан иен артист!

Пайтык. Хожаҗан Патрис Лумумбаданам гүйчли артист!

Огулла. Хей, Хожа беркҗе отуравери!

Хожа. Хах-хах-ха. Беглер, мен ниреде отырын?

Дөвлет. Хатырҗем отур, Хожа кака! Сен КАМ-азың домкрадының үстүнде отырсың! Хах-хах-ха!

Шейда. Ай, махлук, сени магтан болуп ойнап отырлар.

Хожа. Вәх, хезиллер эдйәнем дийййән-ле! Достлар, ойнап магтаң, айнап магтаң, магтасаңыз боля! *(дик дуруп гөзлерини сүзүп леззет биле)* Мениң ики саны хүйрүм-мелегим бар! Бири-учмахдан чыкан Шейда перим, икинҗиси ал яңаклыҗа, инче биллиҗе, ләле леблиҗе шан-шөхрат! Хах-хах-ха! Бол-бол Хожа кантуш бол, мен гиҗелер Шейда перимиң гуҗагында, гүндизлер шан-шөхрадың гуҗагында дөвран сүрйән! Мен өлмез йитмез җавыдан! Хөкүмедиме дөнейин, мен леззет алып сахнада дөвран сүрйән, олам маңа мүң манат айлык берйәр-ә!

Огулла. Хожа Хайыт айлыксыз ойнамаярмы? Хах-хах-ха!

Хожа. Вах, сен айлыгың гүррүңини эдйәң! Мен айыма мүң манат берип ойнамаянмы? Театр мениң дүнйәм! Сахна мениң месген-меканым! Оюн мениң дурмушым!

Пайтык. Башлык, маңа җогап берсене…

Дөвлет. Эй, Пекге Пелекгәевич, сен зәхмет ругсадында…

Пайтык. Асыл шейледир-ов! Шу сапар өзүмем утанайдым-ай…

Эҗеш. Шейда, йөр буларың екеҗе кеми кофе, ичдиклери учяр! *(икиси ашхана украяр, Эҗеш ювашҗа)* Олары сынла. Хожа

билен Кыядың шады-хоррам болуп отуршыны сынла! Бизден ярымай дынянына хешелле какып учҗак болярлар.

Шейда *(ювашжҗа)*. Бизем хешелле какалы-да! Бизем ол икисинден ярым ай дыняс-а!

Олара ашхана гирйәр.

Кыят *(ювашжҗа)*. Яшасын азатлык!

Хоҗа. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык!...

Эҗеш билен Шейда кофе гетирип пайлаяр.

Кыят. Ядыңыздадыр, бир махал еди даг, еди деря ашып гайры юртлара курорта гидердик! Пул барыны сечип, етмиш еди таныш гөрүп өлүмиң өйүнде путевка тапарсың, сегсен секиз таныш гөрүп өлүмиң өйүнде учара петек тапарсың!...

Хоҗа. Анха, инди йөне гидибермели. Путёвка-да герек дәл, гайры задам!

Огулла. Президентиме дөнейин, Авазаны җүмле-җаханың учмахына өвүрди!

Дөвлет. Машыныңа мүнүп гидибермели!

Эҗеш. Узукҗан, бумада дурмуш гураныңда гидердиң-дә бизиң билен учмахың гойнуна!

Дөвлет *(өр-гөкден гелйәр)*. Пәхей, Эҗеш гелнеҗе, вах дурмуш гурайсак, хей мен Узукҗемалымы Аваза ибәринми? *(гүлйәр)* Узукҗаны алты-еди ай ише-де ибермейән!

Огулла. А гыз, сиз хачана ченли бейдип сөйшен болуп гезҗек? Инди дурмуш гурайсаңыз болмаямы?!

Узук *(айнап өр-гөкден гелен боляр)*. Вай, мен шуҗагаз оглана… агзындан сүйдүң ысы гитмедик огланҗыга дурмуша чыкайынмы?

Дөвлет *(тарса ерине галып, Узугың йүзүне үфлейәр)*. Сүйдүң ысымыдыр шул?

Пайтык. Бай-бов, кейгим, Дөвханың агзындан сүйдүң ысы гидйәнчә гарашҗак болсаң, ишиң гайдыпдыр. Би заманың яшлары отуз яшаман етишмейәр.

Дөвлет. Гарашмалы болса гарашыберйәс. Дурмуша болса дүшүндик. Дурмуш ёл ялы бир зат. Ёла чыканыңда илки солуңа, соңра сагыңа серетмели!

Узук *(элҗирейәр)*. Мен саңа сол гөркезерин!

Дөвлет. Пайтык дәде, мен етишйәнчәм Огулла еңңем билен дурмуш гуруп гөркезсене, белки Узукҗемалыңам хөвесине от дүшәеди-дә!

Пайтык *(гыгыряр).* Эй, акмак, сен мени дүррек дийип эшитдиңми? Огулла билен дурмуш гурар ялы мен акмакмы? Гөрмедиңми, мунуң өңки әри пакыр Огулладан зордан өлүп сыпыпдыр…

Огулла *(гүлйәр).* Сен аркайын бол, мен сениң өңки аялың ялы акмак дәл! Икимиз гош бирикдирдигимиз, мен сениң эркыгтыярыңы аларын, онсоң ханы-маныңы, машыныңы-җайыңы аларын! Хех-хех-хе, сен болса менден ер гутарянча гачып, айба-ай алиментиңи ёллар йөрерсиң!

Эҗеш. Яшасын азатлык! Бол-бол Кыят Кепбан бол!

Шейда. Яшасын эркинлик! Яшасын саллахлык! Бол-бол, Хоҗа Хайыт бол!

Хоҗа. Вай, мен ярым айлап сенсиз нәдерин-эй!

Шейда. Кыят Кепбанич билен бегенҗиңизе учар йөрерсиңиз!

Дөвлет *(сагадына середйәр).* Гелнеҗелер, вагтыңыз болды! Отлы бейик артистлер гелйә дийип гарашып дурмаса герек.

Хеммелер сагадына середип, ерлеринден турярлар. Эҗеш Кыяды сахнаның өңүне чекйәр.

Эҗеш. Ханы маңа эл телефоныңы бер! Мунам сен ал!

Кыят. Нәме дийип?

Эҗеш. Тәзе ырым шейле.

Ол өз телефоныны әрине берйәр, әриниңкини өзи аляр. Шейда-да Хоҗаны сахнаның өңүне чекип, онуң телефоныны алып, өзүниңкини берйәр.

Хоҗа. Телефонлары нәме дийип чалышяң?

Шейда. Себәбини соң билерсиң…

Хер ким бир гошы алып, ёла уграяр. Чыра сөнйәр. Саз.

* * *

Чыра яняр. Эллери агыр чемеданлы, эгни гош-головамлы Эҗеш билен Шейда гайдып гелйәр. Олар гошларыны гоюп, өйи айланып гөрйәрлер.

Эҗеш. Гөрдүңми, бизиң вепалы герчеклеримизи! Биссимилла, бизи уградып ёк болуп гидипдирлер.

Шейда *(геңлейәр).* А гыз, сен нәме Кыяды габанып йөрмиң?

Эҗеш. Хава, габанян. Мен нәме габанмаз ялы, зенан дәлми!

Шейда. Ваей, шунча йыллап бал билен яг ялы гатышып, җаны җана гошушып, яшашып йөрен адамыңам габанмак бормы?

Эҗеш. Вай, сен нәме адамыңы габанаңокмы?

Шейда. Элбетде габанамок! *(җакҗаклаяр)* Мен Хоҗамы гүҗүҗеккә далап, кантуш эдип ташландырын! Хоҗаны пәкизе гелниң янына салып, дүнйәниң байлыгыны берсең-де, маңа

бивепалык эдип билмез! Бир замандан бир заман өлүп җеннете дүшсе, учмахың хүйр-мелеклерине-де габагыны гөтерип билмез ялы эдендирин мен о кантушы!

Эҗеш. Гой, гой гыз. «Эркек эшек!» дийлен сөз йөнелиге дөрән дәлдир!

Шейда. Гая-гопуз ёкка васвасы болуп отурмасана гыз.

Эҗеш. Ханы онда өй эелери?

Шейда. Ваей, гөргүлилер гөре гитсинми? Өмүр зынҗырда сакланан көпеги бошадып гойберсең, хав-хавлап гидер үмдүзине, бир салымдан гөрсең, гелип зынҗырының янында ятандыр. *(габыл телефонда җаң эдйәр).* Алев, Хоҗа сенми?

Пистолетиң ышыгы эгни махра халатлы, аягы шыпбыклы Хоҗаның үстүне дүшйәр.

Хоҗа *(габыл телефонда гүрлешйәр).* Охо-хо-хо! Калбымда хейҗан Шейдам! Пах-пах бал ялы датлыҗа, ышк ялы отлыҗа овазыңдан айланайын! *(телефоны огшаяр)* Пах-пах билбилгөйәниң овазы ялы сесиң серхош эдип баряр-ов! Авазада умман шалыгың сувпериси ялы болуп йөрмиң, эзизим!

Шейда. Аваза учмах болайыпдыр, эзизим! Дүйнден бәри Хазар деңзиниң гойнундан чыкмасак нәме? Җанымыз хезиллер эдәйди… Нахар-шорам шейле бир тагамлы вели, биз хакыкатданам учмаха дүшен ялы болайдык… Сен ниреде эзизим?

Хоҗа. Ниреде бор өйдйәң? Хоҗа Хайыт Айралык дагында Хиҗран җүлгесинде Пыркат күлбесинде ах чекип, пыган дартып отыр. Шейдам, сен гитсең дүнйәде дурарлык галмаян экен! Мен мунда эесинден җыда дүшен ит ялы увлап үмдүзиме тутдурыбересим гелйәр! Хәлем янымда Кыят Кепбанович бар, пйесаны ишлейәс. Сен хачан гелҗек, серви нәзим?

Шейда. Вай, Аваза геленимизе яңыҗа ики гүн болды… Хазарың сувлы шейле бир җаныңа шипа, деңизден чыкасың гелмейәр!

Хоҗа *(пышырдаяр).* Эзизим, мен сениң гардан ак, сабадан ал бедениң ашыгыдырын, сува дүшүп гүне янып, хебеши хелейи ялы гап-гара болуп геләйме! Хах-хах-ха!

Шейда. Гыйв, йигрими йыллап топлан бар байлыгымыз өйдедир. Өйи чолардып, онда-мунда каңкап йөрмегин!

Хоҗа. Вай, мен сенсиз нирәк гидейин, Шейдам! Өтен агшам бизиң өйде үч саны спектаклың дискини гөрдүк. Хәзирем Кыят Кепбановичлерде пйессаның үстүнде ишлейәс.

Шейда. Хош онда! Җаңлашып дур!

Ол габыл телефоны япып, Эҗеше сырлы-сырлы середйәр.

Эҗеш. Олар ниреде экен?

Шейда. Олар сизиң өйде экен.

Эҗеш. Онсоң биз ниреде?

Шейда. Бизем сизиң өйүңизде!

Эҗеш *(гөге).* Гудратыңдан айланайын гең-таң дүнйә! Бизем бизиң өйде! Әрлеримизем бизиң өйде! Олар бизе гөрүнмән «пйессаның» үстүнде ишлейәр.

Шейда *(айнап, Эҗеши ойнаяр).* Ай делҗе пйесса тапандырлар-да!

Эҗешиң телефоны җырлаяр, ол габыл телефоны алып, илки диңлейәр.

Эҗеш. Шей дийсене? Говуҗа пйесса тапдыңызмы?... Өңки пйессаның үстүнде ишлейәс?... *(диңлейәр)* Өңки пйесса дийип дурман, тәзеҗесини, говуҗасыны гөзлесеңизләң! Гөзләң, гөзлән тапяндыр!...

Саз гүйчленйәр. Сахнаның өңүнден Пайтык гелйәр.

Пайтык *(алыслара гарап).* Бәх-хә! Кыят Кепбанич дагы эййәм ызына гайдып геләйдимикә? Охо-хо-хов, ханха Хоҗа кантушларда-да ышык бар! Бех… Кыят Кепбанич гайдып гелсе, хөкман маңа җаң эдерди… Ёк-лай, яңы овсарындан сыпан Кыят ызына гелерми? Дур, дур, бирден оларың албассылары-арвахлары ызына гелен болаймасын?... Бир бела бар мунда, аныкла, Пайтык, аныкла…

Ол гечип гидйәр.

Алтынҗы гөрнүш.

Алҗырап алабасгы болуп Пайтык гелйәр.

Огулла *(гүлйәр).* Гыйв, этек алты ең еди кимден гачып гелйәң?

Дөвлет. Хай ишигайдан биринҗи аялына душандыр-ов!

Пайтык. Ишлер пыррык, достлар! Ишлер пыррык!

Огулла. Хә, нәм болупдыр?

Дөвлет *(чай гуюп узадяр).* Ал чай овуртлап, непесиңи дүзле!

Пайтык *(чай овуртлап).* Эҗеш Амановна билен Шейда гайдып гелипдир.

Огулла *(җакҗаклаяр).* Нәме Эҗеш билен Шейда гайдып гер ялы гайтарма гелинмишми?

Дөвлет. Вай, олар курорта гитди ахыры.

Пайтык. Хава, курорта гитдилер, эмма ызына гайдып гелипдирлер. өйде болса әрлери ёк!

Огулла. Вай, мен бәш йыл бәри нireден гайдып гелсем-де өйүмде әрим ёк. Әрлери болманы билен ишлер пыррык болаймалымы?

Пайтык. Ай акмак! Эркеклер аялларыны курорта униградып, нирә гидендир өйдйәң! Кыят Кепбан Хожа кантуш билен тиркешип Хажа гиденмидир! Вай, Худай тутмушлар!

Огулла. Вай, ол икиси нирәк гиденмиш?

Пайтык. Нирәк гидендир өйдйәң?

Огулла *(мөлерйәр)*. Хә, чак эдйән.

Пайтык *(кесгин)*. Ёк, олар сениң чак эдйән ериңден хас эйменч ере…

Огулла *(утаныб)*. Вай, менем шо ери чак эдйән-дә!

Пайтык. Ёк, олар хас элхенч ере…

Огулла. Ох-хо!

Пайтык. Ох-хо дәл! Ох-хох-хох-хо! Хай багты ятанлар! Хай иши гайданлар!

Огулла. Бейдип увлап йөренден пейда ёк. Икисине-де дессине җаң этмели!

Огулла габыл телефоны алып җаң эдйәр. Сахнаның төри ягтыляр. Шейданың ян телефоны җырлаяр. Шейда телефоны аляр.

Огулла. Алев! Хожа! Кантуш! Кантуш диййән мен саңа! Нireде отлап-сувлап йөрсиң?!

Шейда *(ардыныб, Хожаның сесинде гүрлейәр)*. Алев, ким сен? Саламың-хелигиң болмазмы сениң?

Огулла. Дерхал өйүңе гел! Албассың өйүңде салам тайынлап отыр!

Шейда билен Эҗеш гүлүшйәр, себәби телефондан Огуллаң сеси гаты эшдилйәр.

Огулла. Вай, Кантуш, сен хелейиңден горкаңокмы?

Шейда. Горкамок! Өе бардыгым хелейимиң шахыны сындырар мен! Чао!

Телефон япыляр, Огулла аңк боляр, мөлерип дур.

Огулла. О ишигайдан хелейимден горкамок диййә!

Пайтык габыл телефондан җаң эдйәр, Эҗешиң габыл телефоны җырлаяр.

Пайтык. Алев. Кыят Кепбанич! Башлыкҗан!...

Эҗеш Кыят Кепбаның сесинде гүрлейәр.

Эҗеш. Хах-хах-ха! Албассысыны курорта униградан Кыят Кепбанич нирде бор өйдйәң?! Хах-хах-ха! Кыят Кепбанич учмахда! Акгаңлар учмахың хүйр-перилери билен дүнйәниң дәли дөвраныны сүрйәр!

Пайтык. Акгамҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гелипдир! Өйүңе басым гел, саңа довзах гарашяр! Башлыкҗан, канда болсаңам дерхал гел!

Эҗеш. Сен нәме мениң кейпиме кых берҗек болямың?

Пайтык. Башлыкҗан, ики ёла, үч ёла башлыкҗан, мен саңа Эҗеш Амановна ызына гелипдир диййән! Я сен серхошмың? Өе гелдигиң Эҗеш Амановна асманы агдарып, дүнйәни дүңдерйәр!

Эҗеш. Хах-хах-ха! Бар Эҗеш Амановна айт, асманы агдарҗак болса, йүп тапып берйән! Ери дүңдерҗек болса лом тапып берйән! Хош акгаңлар кейп чекйәр, кейп!

Эҗеш телефоны өчүрйәр, Шейда җакҗаклап гүлйәр.

Шейда. Бай томаша болдоввв!

Эҗеш. Ёк томаша инди болмалы, инди! *(голларыны билине уруп газапланяр. Пистолетың ышыгы өчйәр).*

Пайтык. Валла, мен гулагыма ынанамок! Хоҗа кантуш хелейинден горканок! Кыят Кепбан хелейини әсгеренок! Хай-ха, якын гүнлерде кыямат гопяр, кыямат!... Огулла, Огулла, сениң әриң акыллы экен! Вагтында өлүп сыпыпдыр!

Огулла. Сениң хелейиң болса акмак экен! Сенден дагы гачып гидип!...

Гүлүшйәрлер.

Единҗи гөрнүш.

Сахнаның өңүнден айдыма хиңленип, Хоҗа биле Кыят баряр.

Хоҗа. Хемраның җанын алмага, Хемраның җайын алмага яр гырмызы гейинәйипдир, гейинәйипдир… Эй, Аллам, ахыры мен сениң дүнйәңде яшабам гөрдүм-ов! Җаным гөненәйд-ов!

Кыят. Хамыды сыпырылып, арабадан бошадылан ат ялы…

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Эҗеш билен Шейда чай башында.

Кыят *(аяллары гөрүп аңк боляр).* Вай, сиз хачан гелдиңиз?

Хоҗа. Ярым салкын аэропортда отуранымыз хайп бол-дов!

Кыят *(Эҗеши ичгин сынлап).* Эй-хо! Ай-хо! Асыл сен ярымай курортда болуп товланып дуран гайтарма болайыпсыңов! Пах-пах чырпынып дуран новҗуван гелин болайыпсың-ов!

Эҗеш *(йылгырып киная билен).* Ярымай курортда дынч алып, гайтарма болайыпдырынмы?

Кыят. Вах, гайтарманың гайтармасы-ла!

Эҗеш (киная). Онда биз бир аям гидип гөрели!

Хожа *(Шейданы сынлап).* Кыят Кепбанович, икимизи йүрекли билмел-ов! Ики саны сувперисини җанпенасыз-затсыз Аваза аградып гойберипдирис! Шейдам, сиз хачан гелдиңиз?

Шейда *(элҗирейәр).* А сиз хачан гитдиңиз?

Хожа. Гара даң билен аэропорта гидип, ёлуңыза гарадык отурдык.

Шейда. Биз дүйн гүнортан гелдик. Дүйн ниреде отлап-сувладың?

Хожа. Дүйн Гулмырат багшы тоя чагырды… Дүйн тойда болдук…

Эҗеш. Биз бәш гүн мундан озал гелдик! Сиз бәш гүнләп ниреде болдуңыз?

Кыят. Хожа Хайыдович, гелинлер бизден сораг эдип дурлар-ла?

Эҗеш. Элбетде, сораг эдип дурус… Бәш гүн ниреде болдуңыз?

Хожа. Кыят Кепбанович, хакыкаты айдаймасак болмаз!

Кыят. Вах, айдар ялы хакыкатмы шол! Эҗеш, биз пис иш этдик! Биз Пайтыгың хапасына буланып веҗера иш этдик! *(Хожаның гөзлери хөвленйәр)* Айтмага-да утанян… Эҗеш, биз бәш гүн Пайтык билен тойларда тамадалык эдип пул газандык…

Эҗеш. Ханы газанан пулларыңыз?

Кыят *(янтилинден җаң эдйәр).* Пайтык, гелнеҗелериң сениң биле тоя гидип, тамадалык эдип үч мүң манат газананымыза ынанмаяр. Үч ярым минут пурыҗа! Газанан үч мүңүмизи алып гел! *(телефоны япяр).* Гөр-ха Хожаҗан дүнйәни! Биз-ә эркек болуп габанман хелейлеримизи курорта аградяс, булар болса бизе мүңкир!

Хожа. Шейдам, дүнйә гелип сенден башга зенана середен дәлдирин! Сенден башга зенаны хыялыма-да гетирен дәлдирин! Сенден башга зенаны дүйшүме-де гирдирен дәлдирин!

Эҗеш. Вай, биз сизе бивепалык этдиңиз дийдикми? Нәме өзүңизи аклашып дурсыңыз?!

Шады-хоррам халда Пайтык гелйәр.

Пайтык. Охо-хо-хов, театрымызың йүзүниң тувагы гелипдир! Театрымызың шаны-шөхрады гелипдир… Эҗеш Амановна, Шейда…гелне, ялкымлы салам! *(үч мүң манады стола гойяр)* Ынха муңа пул диерлер. Кыят Кепбанич билен Хожаҗан мениң ызыма дүшенинде бир йылдан Рокфеллер боля!

Шейда. Сиз нәме дийип пулы Пайтыкда гойяңыз?

Эҗеш *(өй телефоның дүвмелерини басып отуршына).* Өзлери йитирендирис өйдүп горкандырлар…

Пайтык. Мениң отда янмаян сейфим бар. Сейфи барың-кейпи бар! Хах-хах-ха!

Эҗеш. Алев. Аманат кассамы? Бикеҗан, салам! Сен бизиң артистимиз Пайтык Перманичи танаямың?

Эҗеш телефоның сес гүйчлендириҗисини басяр, Пайтык яяплаяр.

Бикәниң сеси. Вай, Пайтык хусыды танамаян бармы? Ол яңыҗа маңа лак атып, сүйшүринтгисинден үч мүң манат алып гитди.

Эҗеш. Саг бол, Бикеҗан!... Беглер, инди нәме диерсиңиз?

Хоҗа *(өзеленйәр).* Кыят Кепбанович, инди хакыкы хакыкаты айдаймасаң-булашяр!...

Кыят *(азгырыляр).* Хакыката ким ынаняр!

Хоҗа *(зарындан найынҗар).* Гелинлер, биз бәш гүн мундан озал Ашгабада гитдик. Драматург Селим Хайдаров билен комедияның үстүнде ишледик…

Эҗеш. Комедия делҗемиди?

Шейда. Комедия оваданҗамыды?

Эҗеш. Комедия яшаҗыкмыды?

Шейда *(әрине дызаяр).* Ай, тентек, биз мундан он гүн өң гелдик!

Эҗеш *(адамсына сүрүнйәр).* Ай киши, биз гиден гүнүмиз эҗемизи еримизе уградып өе гелдик! Болуң, бахана тапың, бахана!

Кыят. Эҗешҗан, инди өзүң бахана тапышаймасаң, бизиң бахананамыз гутарды…

Шейда Хоҗаның янына барып габыл телефоның дүвмесине басяр. Габыл телефондан язгы сес яңланяр. Хоҗа өз сесини эшидип хайранлар галяр.

Шейда. Мениң албассым киммиш?

Огулла. Айяр аждарха! Сен нәме хелейиңиң албассы, аждархадыгынам билеңокмы! Дессине бир хорҗун бахана билен өйүңе гел. Арвахың курорта гитмән ызына гелипдир!

Шейда. Мениң Шейда билбилим арвах, албассы, аждарха болдумы инди?

Огулла. Ай, акмак, сен серхошмың? Өйүңе гелип билдигиң депәңде кыямат гопяр!

Шейда. Огулла, Огулла, хелейинден горкян кантуш ёк бу ерде!

Огулла. Сен хелейиңден горкаңокмы?

Шейда. Горкамок! Өе бардыгым Шейда атлы шол шейтаның, албассының, арвахың талак хатыны элине берип, сыртына шакырдык дакярын мен.

Шейда янтили өчүрйәр.

Хоҗа *(аңк).* Вай, мен нәмелер самахыллап дурмуң?

Шейда. Хава, сен нәмелер самахыллап дурсуң?

Эҗеш Кыядың янына барып габыл телефоның дүвмесини басяр, телефондан өз сесини танап Кыят алҗыраяр.

Пайтык. Өзүңе ики ёла салам! Башлыкҗан, сен нireде?

Эҗеш. Хах-хах-ха! Албассысыны курортауградан Кыят Кепбанич нирде бор өйдйәң?! Хах-хах-ха! Кыят Кепбанич учмахда! Акгаңлар учмахың хүйр-перилери билен дүнйәниң дәли дөвраныны сүрйәр!

Пайтык. Акгамҗан, Эҗеш Амановна курортдан ызына гелипдир! Өйүңе басым гел, саңа довзах гарашяр! Башлыкҗан, канда болсаңам дерхал гел!

Эҗеш. Сен нәме мениң кейпиме кых берҗек болямың?

Пайтык. Башлыкҗан, ики ёла, үч ёла башлыкҗан, мен саңа Эҗеш Амановна ызына гелипдир диййән! Я сен серхошмың? Өе гелдигиң Эҗеш Амановна асманы агдарып, дүнйәни дүңдерйәр!

Эҗеш. Хах-хах-ха! Бар Эҗеш Амановна айт, асманы агдарҗак болса, йүп тапып берйән! Ери дүңдерҗек болса лом тапып берйән! Хош акгаңлар кейп чекйәр, кейп!

Эҗеш. Кыят Кепбанович, телефонлары чалшанымызың себәбине инди дүшүндиңми?

Хоҗа багырып, дызанаклап Шейданың алкымына баряр.

Хоҗа. Шейдам, мен өлерин, йитерин, эмма бейле сөзлери айтмаян!

Шейда. Сес сениңкими?

Хоҗа. Сес мениңки, эмма бейле сөзлери айтмага менде физики, анатомики, физиологики, психологики укып ёк! Менде бейле сөзлүк составы ёк!

Эҗеш *(хешелле какып яңсылаяр).* Хә, учмахда дәли дүнйәниң дөвраныны сүрдүк дийсене!

Хоҗа *(атылып туряр).* Кыятҗан, биз дәлирәпдирис! Дәлирәнимизи билмән дәлирәпдирис! Биз өлсек-де бейле сөзлери айтмаяс!

Пайтык *(четде дуршуна гөге голуны гөтерип).* Эй, Аллаҗан, вагтында албассымдан айраның үчин ёлуңа бир маң гоюн!

Огулла *(гөге голуны герип).* Эй, Худайҗан, вагтында әрими йыгнаның үчин ёлуңа бир маңрамаз гоюн!

Эҗеш *(Кыяда).* Ханы гөтерил өйден!

Хоҗа Шейданың алнында дызына чөкүп.

Хоҗа. Шейдаҗан, гөтерил дийме! Хәзир… хәзир инфаркт болуп өлейин!... Паралич болуп өлейин!... Җынлырап, дәлирәп өлейин!

Эҗеш *(Кыяда).* Дерхал гөтерил өйден! Паты-путың почта билен, талак хатың электрон почта билен барар!

Гапы какыляр. Соңра гаты-гаты какыляр. Эҗеш гапа ураяр. Шейда Кыядың янына баряр.

Шейда *(юваш).* Кыят Кепбанович, хәзир мен гөзбагчы болуп, сизиң гөзүңизи баглан борун! Сизе дүрли совал берен борун, сизем бейик артистлигиңизи гөркезип, перишде ялы пәклигиңизи субут эдиң!

Кыят билен Хоҗаның йүзи ягтыляр.

Эҗешиң сеси. Кыят Кепбаныңызы йитирен ериңизден гөзләң!

Сес. Сиз ким?

Эҗешиң сеси. Мен хич ким?

Шейда гапа голайлаяр, йөне ол томашача гөрүнйәр.

Шейда. Ханы мениң сапанчам! *(гапа тарап гыгыряр)* Кыят Кепбан герекми саңа! *(Голуны сапанча эдип атяр, эмма хакыкы сапанчаң сеси яңланяр)* Ал саңа Кыят! *(атяр)* Ме саңа Кыят! *(атяр, хакыкы сапанчаның сесини эшиден дашкы адамың, гүпүрдәп гачян сеси эшидилйәр. Икисем гайдып гелйәр.)*

Эҗеш. Сен энтегем өйдеми, дерхал гүм бол!

Хоҗа. Ынха, гүм болдум Шейдам! Ынха, ёк болдум Шейдам!

Шейда. Эҗеш Амановна! Хәзир мен буларың гөзүни баглайын, әхли эден пыссы-пыжурлыкларыны өзлерине айтдырып, соңра ковалы булары.

Эҗеш. Вай, сен гөзем баглап билйәмиң?

Шейда. Дүнйәни баглап йөрен Шейданың билмейән зады бормы? *(Ол гөзбагчы болуп, гөзбагчының херекетлерини эдип Кыядың гөзлерини баглаяр).* Кыят Кепбанович, сен илкинҗи гезек хачан ашык болдуң? Киме ашык болдуң?

Кыят *(артистлерче).* Мен…мен он дөрт яшымда Эҗегүле ашык болдум…

Шейда. Башга киме ашык болдуң?

Кыят. Башга… Башга хич киме!

Шейда. Иң соңкы гезек ким билен болдуң?

Кыят. Мундан… мундан он алты гүн озал Эҗеш билен!

Шейда *(есер йылгырып).* Перишде бол-а, перишде болмуш!

Эҗеш бирнеме ынҗаляр. Шейда Хоҗаның гөзлерини баглаяр.

Шейда. Кыят Кепбанич билен нирәк гитдиңиз?

Хоҗа. Ашгабада гитдик!

Шейда. Ашгабатда нәме ишледиңиз?

Хожа. Ашгабатда мыхманхана ерлешип, драматург билен комедияның үстүнде ишледик.

Шейда. Башга нәме этдиңиз?

Хожа. Гиҗе ресторана гитдик. Ийдик-ичдик. Соң бизи ики гелин танса чагырды… Танс этдик…

Шейда. Онсоң нәме этдиңиз?

Хожа. Онсоңмы?... Онсоң гелинлери Селим Хайдаровың дачасына чагырдык…

Эҗеш *(Хожа)*. Гелинлер яшаҗыкмыды?

Хожа. Буввв! Яшаҗык, оваданҗа, нашыҗа җеннетиң җүйҗелери экен!

Шейда. Онсоң нәм этдиңиз?

Хожа *(дылым-дылым эдип)*. Онсоңыны айдар ялы дәл-ләй!

Шейда. Айдар ялы дәлем болса айт.

Хожа. Онсоң *(шапбылдап)*. Онсоң яшаҗык, новҗуван гелинлер билен айыш-эшретде дөвран сүрдүгов! Кыят Кепбанич билен кейп чеке-чеке, гөвүн солпудан чыкдыг-ов!

Кыят *(Хожа шарпык чаляр)*. Эй, сен нәмелер дийип дурсуң?

Хожа. Бай-бай хезиллер этдиг-ов! Бай-бай гөнендигов!

Кыят ене урҗак боляр, Шейда онуң өңүни далдалаяр.

Шейда. Хожа, мен Шейда!

Хожа. Сен Шейда дәл, сен Шейтан! Сен албассы, ал-арвах, айырха!

Шейда *(алҗырап элеврейәр)*. Вай, асыл мен би ишигайданы хакыкатдан гипнозлайыпдырын-а! Вай-вай, мен хакыкы гөзбагчы экеним-ә!

Хожа. Дөвүр, дөвүр кимиң дөври! Хожа Хайыт билен Кыят Кепбаның дөври! Хах-хах-ха, мен ашык, мен новҗуван гелниң ашыгы!

Дуранларың хеммеси аңк. Чыра сөнйәр.

Секизинҗи гөрнүш.

Хожа өйүнде сөм болуп дур. Шейда гөчгүнли халда җайда айланяр.

Шейда. Хах-хах-ха. Бай, бай мен есерҗе экеним-ов! Асыл мен гөз баглап билйән җадыгөй экеним-ов!

Хожа *(ураняр)*. Өзем яман баглаяңлай! Асыл гөзүми-дилими, аягымы-элими баглап ташлайдың!

Шейда. Мен озалам өзүмиң йөне-мөне хелей дәлдигими билйәдим-ле!

Хожа. Хей, сен йөне-мөне гелин бормың?... Мен саңа ниже йыллар бәри айдып гелйән: Шейдам сениң шар гара гөзлеринде жады бар, гудрат бар, керем бар, керамат бар – дийип!

Шейда. Асыл мен назарларымы чархлап томашачылара дикан гарасам, гөргүлилериң деми тутуля диййәдим-ле! Хах-хах-ха, мен жадыгөй Шейда!

Хожа. Сен хакыкатдан-да жадыгөй перизат!

Шейда шеррайлыгына башлап Хожаның алкымына барып гыгыряр.

Шейда. Элбетде, мен жадыгөй перизат! *(якасындан пенжә уряр)* А сен азгын Дон Жуван! Вах, сен харамхор Казанова! Кыят Кепбанич билен нәме ишлер гайран болсаң, дерхал айдып бер!

Хожа хезиллер эдип гүлүп башлаяр, гитдигиче гаты гүлйәр, чындан гүлйәр, гөзлери яшаряр, хатда Шейда оны дәлирәндир өйдүп горкуп башлаяр.

Хожа. Хах-хах-ха, Шейдам! Мен Кыят Кепбаничден Хожа кантуш ясадым!... Вай-вай, өмрүмде биринжи сапар шейле хезиллер эдип ойнап гөрдүм-ов! Бай-бай мен зор артист болупдырын-ов! Хах-хах-ха! Шейдажан, шумат Кыят Кепбаничиң ягдайы ничикдир? Хә?

Шейда. Сен гүлен болуп менден сыпмарсың! Дерхал яшажык, оваданжа, нашыжа гелинлер билен эден пис ишлериңи айдып бер!

Хожа. Шейда, Шейда, мен оюн этдим. Кыят Кепбанич отурса-турса «Мен дүйн Эжеше сөгдүм! Мен өңңүн Эжешиң үстүне гыгырдым! Мен өңңүси гүн Эжеши какыш-кукуш этдим!» дийип Гөроглы болан боляр! Хах-хах-ха, хелейгулы Херрелбай!

Шейда. Сен маңа Кыят билен эден харамылыгыңы айдып бер диййән!

Хожа. Ай, Шейда, вай Шейда! Сен ики саны хелейгулы гөргүлилере мүңкүр болуп акмакмы? Хей, мениң ялы кантушың, хей Кыят Кепбан ялы хелейгулының йүзүне яшажык, овадан, нашыжа гелинлер середерми?! *(йүзүни пенжәләп аглаяр)*

Сессиз сахна

Овадан саз билен сахна ягтыляр. Эжеш өз жайының сагында торсарып дур. Огулла билен Узукжемал оңа ялбарып төвелла эдйәр. Солда Кыят Кепбанович сортдурып дур, Пайтык билен Дөвлет онуң

дашында пырланып төвелла эдйәр. Овадан саз. Ахыры төвеллачылар Эҗеш билен Кыядың өйкесини язярлар. Пайтык билен Дөвлет Кыяды зор билен Эҗешиң янына элтип саламлашдыряр. Кыят гөвүнҗең, Эҗеш ызалы йылгыряр. Саз соңланып чыра сөнйәр. Төвеллачылар иш битирип даша чыкярлар.

Пайтык. Зордан ярашдырайдыг-ов!

Огулла. Вай, олар айрылышайса, театрымызың багты ятяр ахыры!

Пайтык. Йөрүң, Эҗеш билен Кыядың ярашанының шанына мен сизе зыяпат берйән!

Өз җайындан атылып Шейда чыкяр, ызында гөзгыны Хоҗа.

Шейда. Гыйв, гыйв, бизе төвелла этмән нирәк баряңыз?

Огулла. Вай, сизе төвелла нәмә герек?

Пайтык. Сиз барыбир айрылышмаяңыз ахыры!

Шейда. Биз нәме дийип айрылышмаяс? Биз нәме Эҗеш билен Кыятдан кеммишикми?!

Хоҗа *(гөзгыны ялбаряр)*. Шейдам, җаным, биз айрылышмаяс, айрылышмаяс!

Огулла. Эшитдиңми, сиз айрылышмаяңыз!

Шейда. Хей шу масгарачылыкдан соң биз айрылышмарысмы? Хей, мен шу бивепа эшекяссык билен биле яшарынмы?!

Хоҗа. Шейдаҗан!

Шейда *(әрине гыгыряр)*. Бол айрылышяс дий!

Хоҗа *(найынҗар)*. Шейдаҗан хак айдяр! Биз айрылышяс!

Шейда. Эшитдиңизми? Биз айрылышяс!

Огулла. Сизиң чыныңызмы гыз?

Шейда. Элбетде чынымыз!

Пайтык. Кантуш, сениңем чыныңмы?

Хоҗа *(гөзгыны)*. Чынымыз өйдйән…

Пайтык. Шейда, сен өмрүңе дул отурҗакмы? Сен Хоҗа ялы гулы кайдан тапарсың?

Огулла. Вай, ялбарма айрылышсынлар! Шейда җан Хоҗаны ковдугы, кантуша мен эе чыкарын! Саңа-да Шейданы алып берерис!

Шейда *(азгырыляр)*. Вай, мен шу эшекгарна барарынмы?

Дөвлет *(чына беримсиз яңсы)*. Хай гарамаңлай Шейда еңңе! Сеңки я эшекяссык, я эшекгарын!

Огулла. Йөр, Кантуш, мен сени депәме тәч эдер мен!

Шейда. Тоба, тоба, сиз бириниң гүнүни булаҗак боляңызмы?

Огулла. Бириниң гүни буланяр, бейлекиңки дүзелйәр! Хах-хах-ха!

Дөвлет. Айрылышың, бирлешиң! Аллаҗан керем-дә! Ынха, алланәме ики саны той! Огулла билен Хоҗа какамың тойының тамадасы мен!

Пайтык. Бизиң тоюмызың тамадасам сен болавер иним!

Шейда. Тоба! Тоба! Йөр кантуш, би пәли пислериң йүзүни гөрмегем болмаяр!

Хоҗа. Йөр эзизим…

Шейда Хоҗаның голундан тутуп җайына гирйәр, төвеллачылар гүлүшйәрлер. Чыра сөнйәр.

Сахна ягтыляр. Кыят гам-гусса өврүлип, серимсаз дур. Эҗеш сахнада хер яна йөрәп, найынҗар, зарын гүрлейәр.

Эҗеш. Кыят! Кыят! Мен йигрими йыллап, сениң адың билен, гурсагымда якан одуң билен яшадым. Мен гыммат-гыммат геймлери гейип, нәхили безенип-бесленен болсам, диңе сениң гөвнүңи авлаҗак болуп, гейиндим. Мен деликатес затлары ийип-ичен болсам, диңе серви кадды-каматымың нәзиклигини, эйҗежиклигини сейисләп, сениң ышкың алавлатҗак болдум. Мен гүнде нәче ёла сува дүшүп, крем барыны чалып, мүшки-энвер барыны сепинен болсам, диңе саңа кейпи-сапа берҗек болдум. Эй, Аллам, мен ниҗе йыллап берхиз саклап, диңе саңа сөвер яр болҗак болдум! Саңа эден шунча ыхласымы Аллаҗана эденимде, мен бу махала ягшызадалара саташып, ялканып кераматлы кишә өврүлердим! Ынха, сенем мениң ышкымың йүзүне уруп, ыхласымы, сөйгими бир харам ганҗыга чалышдың! Кыят, Кыят, мен сениң билен ярашып билерин, йөне, йөне мундан бейләк яг билен бал ялы гатышып билмен!

Кыят дызына чөкүп, оңа ялбарып башлаяр.

Кыят. Эҗеш! Эҗешим, галат, әхлиси галат! Сен маңа Худая ынанан ялы ынан!

Эҗеш голуны салгап уграяр. Ала шовхун болуп безенен, бесленен, гөзлери гара әйнекли Биринҗи гелин гелйәр. Ол Кыядың дашында танс ойнап, айдым айдып башлаяр. Эҗеш аңк болуп ызына доланып, ваканы сынлаяр.

Биринҗи гелин. Гара даглаң арсланы сен Кыятҗан! Гарлы дагың аждары сен Кыятҗан! Шейк! Шейк! Шейк! Чекели кейп! кейп! кейп!

Биринҗи гелин Эҗеши гөрүп тисгинен боляр.

Биринҗи гелин. Вай, Кыятҗан, би арвах ялы кемпир ким?... Вай, би кемпик кемпир сениң эҗеңми? Ай, ёк, бейле бедрой кемпир

сениң ялы гөрмегей йигиди догруп билерми?... Вай, я би албассы сениң хызматкәриңми? Тоба, тоба, хей бейле ышарадам хызматкәр саклап бормы, Кыятҗан?

Кыят шок болуп гепләп биленок.

Эҗеш *(Кыяда).* Кыят, би… ким?

Биринҗи гелин. Вай, маңа ким диер ялы сен ким? Кыятҗан, би айырха ким?

Эҗеш. Кыят, би мыррых ким?

Биринҗи гелин. Кыят, би албассы ким?

Эҗеш. Мен Кыядың аялы? А сен ким?

Биринҗи гелин *(җакҗак гүлйәр).* Вай-вай, ышарат, Кыят ялы герчегиң сениң ялы аялы бормы?

Кыят *(зордан саковлап)*. Ол мениң аялым, а сен ким?

Бирниҗи гелин. Вай, ханы сен «аялым рак болуп, үч йыллап ёрган-дүшекли ятып, ахыры өлүп башымдан совулды» диймәнмидиң? Вай, сен «мен саллах» дийип, ант ичип, авы яламанмыдың?

Кыят. Аслында сен ким? Мен сени танамок!

Биринҗи гелин. Вай, сен мени танаңокмы? Ярым айлап өйүмде сермес болуп айыш-эшрет чекениңде, мен сениң сөвер ярыңдым, инди бир шум кемпирден горкыңа мени танамадыкдан болуп дурмуң? *(Эҗеше голайлаяр)* Я харам хелей, сен мениң Кыядымы җадылап, догалайдыңмы?!... Кыятҗан, мениң сөвер ярымдыр! Кыятҗан мениң әримдир! Кыятҗан, мениң *(Огулла гапыдан гелйәр)* мениң гарындашымдыр…

Кыят *(хайран).* О нәхили мен сениң гарындашың?

Биринҗи гелин *(Кыядың якынына барып, ювашҗа)*. Вай, ниҗе, гиҗе-гүндиз гарны гарна гойсак гарындаш борсуң-да! *(Эҗеше)* Кыятҗан, мениң гарындашымдыр, яссыкдашымдыр, дүшекдешимдир, ол мениң сөвер ярымдыр!

Кыят. Оварра бол, масгара, веҗера айырха! Мен сени, сен ялы ахлаксызы танамок!

Биринҗи гелин. Асыл сен мени танаңокмы?... Хах-хах-ха! Кыят Кепбан, сен маймын ялы Хоҗа кантушың билен мениң байлыгымы совурып, мейлис гураныңда мен сөвер ярыңдымда, инди мени танамаян болямың?... Сен мени самсык хесиплеме, сен мениң билен нәхили айыш-эшрет эден болсаң, барыны видео яздырдым… Ынха, мен олары башлыгыңа иберерин,

хәкиме иберерин, министре иберерин! Мен сени агаларыма айдарын!

Огулла *(келлесини тутуп).* Охо-хо-хов, перишде диййәнимиз писсиман болуп чык-дов!

Биринҗи гелин. Хош, Кыятхан, сениң билен диңе казыханада кеплешерис!

Ол тасаныл гидйәр. Эҗеш сүем бармагыны узадып, шейле бир җынссыз гыгыряр, зарбына чыралар өчүп, сахнада ер титрейәр. Кыят ики яна ыранып, йыкылмаҗак болуп ере япышяр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден биринҗи гелин йылгырып гелйәр. Гаршысындан чыкан Пайтык гелни гөрүп шок боляр.

Пайтык. Аршдан гелен ак гелин, салам!...

Биринҗи гелин. Салам!

Пайтык. Асманың ак мелеги, сизе җанпена герек дәлми?

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Сизе Җопбан бай ялы бай гул герек дәлми?... Сизе хан талабан герек дәлми?!

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Сизе машыны билен гуллук этҗек шопур дагам герек дәлми?! *(гөге середйәр)* Эй, Аллам, еди гүн бәри чеп гөзүми чекдирип, асыл мени Багта душурҗак экениң-ә! Ай овадан гелин, сизе уградыҗам герек дәлми? Мен сизи багта сары, байлыга сары униградаяйын!

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и!

Пайтык. Ай, нәзенин гелин, гөзүңиздәки әйнеҗигиңизи айырайың-да!

Биринҗи гелин *(элҗирәп).* Хи-и! Әйнегими айырсам ашык боларсыңыз.

Пайтык. Вай, эйҗеҗик җүйҗеҗик, мен эййәм ашык болдум… Гөрен бадыма ашык болдум!

Биринҗи гелин. Вай, гөрениңизе ашык бор ялы сиз нәме артистми?

Пайтык. Ёк-эй, Худай сакласын! Хей менем артист борунмы? Нашыҗа гелин, вәшиҗе гелин, сүйҗүҗе гелин, *(якынына барып гулагына пышырдаяр)* мен шәхерде белли бай! Мен велаяды баглан тамада! Мен хер хепдеде ики-үч ашыгы той-томаша билен магшугына душурып багтлы эдйән! Эмма ки шу гүне

ченли өзүм шол багтдан җыдадым! Йөр, овадан гелин, мен сизи ловурдап дуран Багтыңыза сары, Байлыга сары уградайын! *(гөге середйәр)* Эй, Аллам маңа түкениксиз байлык берип, ахыры Багтам берҗегиңи билйәдим… Ак гув ялы ак гелин йөр, мен сизи тоя сары уградайын!

Биринҗи гелин *(элҗирейәр, товланяр).* Вай, мен утанян-да…

Пайтык. Вай, сиз утансаңыз хас-да эйҗеҗик болян экениңиз-ә! Вай, мениң утанҗаң багтым-эй…

Олар гечип гидйәрлер.

Хоҗа өйүнде пенҗесини кә йүзүне уруп, кә герип хем аглаяр, хем вахахайлап гүлйәр. Онуң агасы гүлкә, гүлкиси ага меңзейәр. Томашачылар, Шейда – оны дәлирәндир өйдйәр, себәби онуң җынсам үйтгәпдир.

Шейда. Эй, гиппопотам тимбукту! Сен аглаямың я гүлйәмиң?

Хоҗа. Хах-хах-ха! Мен Кыят Кепбандан Хоҗа кантуш ясаным үчин гүлйән, өз дүшен ягдайым үчин болса аглаян. *(Ол аглаяр ве гүлйәр)*

Шейда. Эй, динозавр, Хоҗаназавр!...

Хоҗа. Шейдам! Шейдаҗан, сен мени өйден ковҗак болямың?

Шейда. Эй, акмак, атамахавр! Хей, мен Шейда гелин әринден айрылышыпдыр диен ада галарынмы? Үч сагат пурыҗа! Дессине өл! Дерхал габыр бол!

Хоҗа. Хош, Шейдам, йөне илки гүлүп-гүлүп гүлкүми гутарайын! Соңра агымы аглайын. Мен өлемде табыдымы гуҗаклап аглаҗагам ёк, өзүм бир сес эдейин-дә!

Ол гүлүп, аглап башлаяр, Шейда голуны силкәп гидйәр. Гапыдан икинҗи гелин нәзу-керешме билен сүйнүп-саркып, салланып гелйәр. Ол гелшине Хоҗаны гуҗаклаяр. Хоҗа җынссыз чыгыряр.

Икинҗи гелин. Вай, башымың гөвхер җыгасы, ким сениң гөвнүңе дегди?

Хоҗа *(җынссыз гыгыряр).* Шейда! Шейдаҗан, дат халас эйле!

Икнҗи гелин. Хош эзизим, мен сени кимден халас эдейин?

Хоҗа *(багыряр).* Дат! Дат, Шейдам дадыма етиш!

Икинҗи гелин. Горкма. Горкма, Хоҗаҗан, ынха, мен дадыңа етишдим!

Гыкылыга Шейда гелйәр, ол аңк болуп сынлаяр.

Хоҗа. Шейда халас эйле!

Шейда. Ол албассы ким?

Икинҗи гелин. Хоҗаҗан, ол албассы ким?

Шейда. Мен Хожаның аялы, йөне сен ким?

Икинжи гелин. Вай, Хожаҗан, ханы сен «маймын ялы гарры хелейимиң сыртына депип ковдум!» диймәнмидиң?... Вай, ярым айлап мениң билен дөвран сүреңде мен саллах диймәнмидиң?

Хожа. Вай, мен дәлирәпдирин-эй! Ай Эзрайылҗан, аклымы аландан аманадымы алавер-эй!

Икинжи гелин. Ах, бивепа азгын! Сен бейдип шеррайлык эдип менден сыпармың! Мен бир агаларымы алып гелейин! Харамхор, шу гүнүң өзүнде өлмесең, сени агаларым өлдүрйәр!

Шейда дессине шелайынсырап шейтанлыга башлаяр.

Шейда. Вай-вай, мениң гүним гелипдир-ә! Вай, гүнүҗаным гелипдир-ә!... Ай, харам Хожа сениң оваданжа ойнашың бар экен-ә! Нәме дийип шумада менден букуп гездиң?

Хожа *(аңаляр)*. О мениң ойнашым дәл.

Шейда. Догруданам, ойнаш диер ялы дәл, оваданжа гелин экен!.. Овадан гелин, Хожаҗан мениң сыртыма депип ковды бил! Хожаҗан мен бужагаш перини саңа той эдип алып берйән!

Хожа. Мен би айырханы танамасам нәме, Шейда!

Икинжи гелин. Мен энтек саңа өзүми танадарын! Мен сени!..

Хожа *(аглаяр)*. Вай, Аллаҗан, өз берен җаныңы өзүң алавер-эй!

Икинҗи гелин, түйкүрен болуп гидйәр, Шейда-да зала йылгырып, онуң херекетини гайталаяр. Хоҗа улы или билен эйменч аглаяр…

Докузынжы гөрнүш.

Дөвлет, Узук, Керешме, Гаммар чайлап отыр. Гөчгүнли романтики танс эдип Пайтык гелйәр.

Пайтык *(олара үнс бермән)*. Бас гадам дидәм үстүне-хей, дар басан аяжыкларыңдан, сейли сейрана чыкаңда гар басан аяжыкларыңдан, чөп басан, чөр басан аяжыкларыңдан!... Огулбег-эй, Огулбег-эй…

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәде, саңа нә дөв чалды?

Пайтык. Акгаңлары ышк ели чалды! Аршы аглаң Хумай гушы дөвлетли башыма саясына салып, багт маңа йылгырып бакды, ышк маңа йылгырып бакды!

Дөвлет. Оххо, Пайтык дәдем өлмеен учмаха гирипдир-дә!

Гаммар. Ол Огулбег диййәниң оваданжамы?

Пайтык. Увввв!

Гаммар. Яшаҗыкмы?

Пайтык. Буввв!

Дөвлет. Җенап Пайтык Патарракыев, онда сениң ишиң гайдыпдыр! Оваданҗа, яшаҗык гелин битини ийме хусыды, варагы чыкан гаррыны сөерми?!

Пайтык. Ол эййәм сөйди. Мен ол нәзенине ширин җанымы, ханыманымы, көшк ялы җайымы, аманат кассамың депдерчесини багш эйледим.!

Дөвлет. Оххо! Пайтыгың җанын алмага, яр гырмызы гейнәйипдир, көшк ялы җайың алмага яр гырмызы гейнәйипдир! Гейнәйипдир! Гейнәйипдир!

Пайтык. Айлан-эй, дәли дүнйә, долан-эй дәли дүнйә! Дәли дөвран Пайтык Пермана дөнйә! Ай, җиҗуш, сиз акгаңлардан сөйүшмәни өврениң! Мен оваданҗа Еленаны алып гачан Парис, Җулеттаның ышкына дүшен Ромео! Чао!

Гидйәр. Дөвлет, Гаммар дагы хахалайлашып гүлүшйәр. Учганаклап Огулла етип гелйәр. Ол ашакы сөзлери айдып сахнада гайып йөр.

Огулла. Хай, сүссек дийсе, мейит дийсе! Бир яш йигит маңа еди ёлуң үстүнде лак атып гөзүни гыпяр-а!

Дөвлет. Еңңеҗан, о йигит гөрмегей экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Узук. О йигит новҗуван экенми?

Огулла өзи билмезден баш атяр.

Дөвлет *(гапҗыгыны чыкарып пул узадяр)*. Огулла Оррыевна, ал бушлугыңы!

Огулла. О нәмәниң бушлугы?

Дөвлет. Сен ышка саташыпсың!

Огулла. Вай, мен бир сүссек маңа гөз гыпды дийип гахардан яңа ярылҗак болуп дурун!

Дөвлет. Еңңеҗан, сен аршың-күрсүң арасында гайып-гайып учуп йөрсиң! Саңа хут Багт гөз гыпыпдыр! Саңа Ышк гөз гыпыпдыр!

Огулла. Харам өлмүш, яңадан бир душсун, мен оңа нәхили гөз гыпмалыдыгыны өвредерин!

Гаммар. Хә, гөз гыпманы оңармадымы?

Дөвлет. Огулла Оррыевна, гач, башыңы алып гач, о йигит яңадан душайса, сен дурмуша чыкяң!

Узук. Гөрмегей болса, новҗуван болса, сыпдырма дайзаҗан!

Огулла. Вай, мен гөрмегей дийип, новҗуван дийип, танамаянбилмейән гелниңе гөз гыпыбермек бормы?

Узук. Вай, Огулла Оррыевна, сиз юрда мешхур актриса, сизи танамаян бармы?...

Огулла *(силкинип өзүни дүрсейәр)*. Вай-вай, сиз дүнйеден бихабар нәдип отырсыңыз? Вай-вай…

Узук. Ене нәм болупдыр?

Огулла. Вай, Кыят Кепбаничиң багты ятыпдыр! Хоҗа кантушы Худай тутупдыр!

Дөвлет. Бәх, биз олары яңыҗа ярашдырып гайтмадыкмы?

Огулла. Яңыҗа ярашдырып гайтдык, йөне биз гайдан бадымыза… Кыят Кепбаничиң немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Немеси диемде дүшүнәйиң-дә… Немеси-дә… немеси…

Дөвлет *(аамсырап)*. Нәмеси?

Огулла. Аялындан башга аялы…

Дөвлет. Ойнашымы? *(Огулла баш атяр)* Ох-хох-хо, асыл онуң ойнашам бармы? Асыл Кыят Кепбанич ойнашлы ограш экен-ә!

Гаммар. Асыл сөйгиниң нәмедигине дүшүнмейәрем дийдим-ле! Ойнашлы ограш ышка-сөйгә нәдип дүшүнсин!

Дөвлет *(чыны билен)*. Огулла Оррыевна, сен дурмуша чыкмага горкямың?

Огулла. Вай, нәмеден горкайын?

Дөвлет. Ынха, Узукҗемал вели горкя-да! *(кепҗебаш болуп гөвресини чиширйәр)* Шварссанегр ялы Дөвлете дурмуша чыкмага горкяр!

Узук. Самсык, мен горкарынмы?

Дөвлет. Горкмаян болсаң, йөр дурмуша чык-да! Йөр, йөр!

Узук. Ресторанда той тутмага пул тапмасаң, мүҗеррет өтерсиң! Мүҗеррет!

Огулла вахахайлап гүлүп йөр.

Огулла. Вай, гүлүбериң ахыры! Шады-хоррам болуп гүлсеңизләң… вахахайлап гүлсеңизләң…

Дөвлет. Гүлмеси бизден, йөне нәмә?

Огулла. Хоҗа кантуш яңыҗа аялы билен ярашып, хыммылдашып отырка, далмынып немеси гелипдир…

Гаммар. Нәмеси гелипдир?

Огулла. Кыят Кепбаничиңки ялы немеси-дә…

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме Огулланың гүлкүсине гошуляр. Шовхунлы гүлки.

Чыра сөнйәр.

Онунҗы гөрнүш.

Гамгын саз. Кыят җайда җанына җай тапман ики яна гатнаяр. Хоҗаның болшунда, өзүни алып баршында бирхили дәлилик бар.

Кыят. Акмак! Сен нәме дийип яш гелинлер билен кейп чекдик дийдиң?

Хоҗа *(самсыклач мөлерип).* Вай, Шейдаҗан мениң гөзүми баглады ахыры!

Кыят. Гөзүңи багланда ялан сөзлемелими сен? Анха, дел хелей гөрмән хелейбаз болдук, өйден ковулдык… *(диш гысяр)* Вах, бейле болҗагыны билемде… *(Хоҗа алыслара гарап додакларыны мүңкүлдедип, лал херекетини эдйәр.)* Сен нәдип дурсуң?

Хоҗа *(Кыядың гулагына ювашҗа).* Мен айырхама, арвахыма, албассыма ялбарып дурун! Гаргап дурун! *(гаты сесде)* Шейда мени дәлиредип йөр! Җынлырадып йөр.

Кыят. О нәхили җынлырадып йөр?

Хоҗа *(төверегине горка гарап, ювашҗа).* Шейда мениң гөзүми баглан болуп, аклымы апарыпдыр. Доганым, доганҗыгым, мен ханҗак гарасам… оваданҗа, новҗуванҗа, ярым-ялаңачҗа гелинлер нәз-керешме билен янына чагыряр.

Кыят *(дикан бакяр).* Догруданам, сен җынлырап йөрсүң.

Хоҗа *(буйсанчлы, гаты сесде).* Ховва, мен җынлырап йөрүн! *(Кыядың гулагына ювашҗа)* Кыятҗан, дүйн болса яшаҗык, оваданҗа гелин өе гелип, «Сөвер ярым Хоҗаҗан!» дийип дашымда первана болуп танс ойнады.

Кыят *(гең галяр).* Ох-хо, сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими?

Хоҗа *(горка, аңк-таңк болуп).* Нәме сениң яныңа-да яшаҗык гелин гелдими? *(Кыят баш атяр, Хоҗа вахахайлап будуна уруп элхенч гүлйәр).* Хах-хах-ха, Шейда сенем җынлырадып йөр!

Кыят. Сениң яныңа серви бойлы, дал герденли, сачлары депесине дүйрленип боглан овадан гелин гелдими?

Хоҗа. Ёк, мениң өйүме гысгаҗык, этли-ганлыҗа *(эллери билен гелниң сыналарыны гөркезйәр)* бу тайы шейлеҗе, о тайы бейлеҗе, бу ери шуң ялы, немеси немеҗе, немеси чемеҗе ве ш.м-җе гелин гелди.

Кыят *(ойланяр).* Дур! Дур! Дур! Хоҗаҗан, хайсыдыр бир кеззап икимизиң гаршымыза пирим-пыррылдак гуруп йөр.

Хожа *(хош халда).* Ёк, мен җынлырап йөрүн! Эгер мен җынлырамадык болсам, хей Шейда о гелни маңа алып берҗек бормыды? Шейда маңа «Хожаҗан, буҗагаш овадан гелни мен саңа алып берйән!» диермиди?... Хожа Хайыт капут! Хожа Хайыт дәлиреди!

Кыят *(айгытлы).* Ёк Хожа, икимизи масгара этмек үчин хиле-пирим гуруляр!

Хожа. Ёк, Кыят Кепбанович, икимиз диңе дәлиресек утяс!

Кыят. Ёк, Хожа, ёк!

Хожа *(ювашжа).* Шейда маңа инди сен я өлсең я дәлиресең утарсың дийди! Өлели дийсең өләели, йөне мениң пикиримче дәлиресек хас утарыс!

Дөвлет, Гаммар, Узук, Керешме дагы гелйәр. Олар Кыят билен Хожаның дашында айланып ичгин-ичгин сынлаярлар.

Дөвлет. Хожа какам-ов! Кантуш какам-ов! Йылжаҗык хем док гышладылян кашарыңданам ковлайдыңмы? Хах-хах-ха! Талак хатыңам электрон почта билен иберилдими? *(Кыядың голайына баряр)* Кыят Кепбанич, нәме хан тагтың сынып, Эҗешхан Амановна ызыңа шакырдык дакайдымы?

Гаммар. Хай-хай халыпалар! Хай-хай сизиң халыпа болайшыңызы!

Узук *(өйкүнйәр).* «Сизден шәгирт болмаз! Сизден артист болмаз!» дийшен болуп…

Керешме. Элбетде, биз сизе шәгирт болмарыс…

Дөвлет. Хай-хай халыпалар, билйәңизми сиз ким? Сиз бир топар…

Гаммар… ахлаксыз…

Узук…азгын…

Дөвлет… хаясыз, хелейбаз, хыз-харамы эххенекоккоклар!

Гаммар. «Сөйги эйле, ышк бейле…»

Дөвлет… сахнада шейдип сөйүшмели, бейдип сөйүшмели» дийшен болуп…

Гаммар. Асыл буларың ышк-сөйгүси башга экен-ә!

Дөвлет *(ичгин сынлаяр).* Хожа кантуш, сен бир халалжа җанавердиң, би Кыят Кепбаның ызына дүшүп харама чыкайдыңмы?!

Пайтык билен Огулла гелйәр, олар ваканы сынлаяр.

Узук *(гөге гарап).* Эй, гайтармыш атам, үч йылда Дөвледе диен сөзлеримиң әхлисини ызына гайтаравери! Мен акмак үч йыллап «Дөвлет, адам болҗак болсаң Кыят Кепбаничден

гөрелде ал, артист болҗак болсаң Хоҗа Хайыдовичден гөрелде ал» дийип гулагыңда гуртлар болдум.

Дөвлет. Мен би икисинден гөрелде аланымда…

Узук…мен гөргүли дурмуша чыкман дул галайҗак экеним-ов!

Огулла. Гыйв, гыйв, утаның, уялың!

Дөвлет. Эшидйәңизми, Огулла Оррыевна-да сизе утаның, уялың дийип дур!

Огулла. Мен сизе утаның, уялың диййән!

Дөвлет *(аңк болан боляр).* Ох-хо, халыпалар-а харамылык этмели, шәгиртлерем утанмалымы?!

Пайтык. Түкедиң-айт! Гөрмейәңизми, гөргүлилер гирере дешик тапман дурлар!

Дөвлет *(яшлары гыра чекйәр, халыпалара середйәр).* Хах-хах-ха, ынха бир сүри саллах! Догруданам, биз утанмалы, уялмалы экеник! Ханы утаналың!

Чыра сөнйәр, ене яняр. Инди сахнада Кыят, Пайтык, Хоҗа.

Кыят *(айгытлы).*Пайтык, әхли артистлере еке-екеден җаң эт! Эртир сагат он нол-нолда репетисия!

Пайтык. Вай, башлыкҗан, артистлер зәхмет ругсадында ахыры!

Кыят. Артистиң зәхмет ругсады болмаяр!

Хоҗа *(эгшейәр).* Вай, Кыят Кепбанич, эййәм дәлирәйдиң-мей…

Кыят. Эртир репетиция!

Хоҗа. Кыятҗан, бизи өйден кован хелейлеримиз инди репетисия гелерми?!

Кыят. Гелер! Дурмуш бир зат, сунгат башга зат! Эгер олар хакыкы артист болса гелер! Эгер олар сунгаты сөййән болса – гелер! Инди бизи диңе сунгат, диңе театр халас эдип билер! Дурмуш бизи айра салды, инди бизи диңе хикметли, кераматлы, гудратлы сунгат бирлешдирип билер! Сунгат, мениң Худайым! Сунгат! Онуң алы хезретлери Сунгат!

Ол дызына чөкүп гөге эллерини герйәр, Хоҗа билен Пайтык оны дәлирәндир өйдйәр.

Хоҗа мүззерип дур. Пайтык билен Огулла оны ойнаяр, гыҗалат берйәр.

Пайтык *(йылгыряр).* Хоҗаҗан, охо-хо-хо, Хеңкир билен Мүңкүр гелйә…

Огулла *(чынаберимсиз).* Кантуш, агыршан-ынҗашан болсак, ырза болавергин!

Пайтык. Какам пакыра-да көп догай салам айдавери.

Хоҗа *(гахарлы).* Мен довзахың үстүнден гечмен.

Огулла. Шейда ялы айырха билен яшаның еди аркасы учмаха дүшйәндир!

Пайтык. Хай, Хоҗаҗан, халк артистинем алман гидибермели болдуңмы…

Арлы ялы Эҗеш билен Шейда гелйәр. Хоҗа четде гулагыны дыкяр.

Огулла *(Пайтыга ювашжа).* Оюн билен чын гарышанда аҗайып томаша боляндыр!

Шейда. Гөр-ле, этҗегини эдип мүззерип дуршуны! Ханы сениң эмир-күмириң?

Эҗеш. Бигайратлар, онуң алы хезретлери сунгатдан далда гөзлейәр! Репетисия диен болуп яңадан ярашҗак боляр! Ханы Кыят Кепбаның?

Шейда. Сиз театрда ишлесеңиз, биз велаяты терк эдерис!

Эҗеш. Ёк, театрда биз ишләрис! Ынха, би хемшериси билен гүмүни чекер!

Шейда *(сүем бармагыны узадып гыгыряр)*. Ханы сениң хемшериң?

Хоҗа *(яяплап)*. Эгин-эшигими өзүм ювянлай.

Шейда. Сениң җулуңы сорамок, җулы гурамыш, ханы ол ады йитмиш…

Хоҗа *(ясама йыршаряр)*. Маңа мекдепде шимпанзе, институтда орангутан диердилер.

Шейда. Сен нәме самахыллап дурсуң?

Эҗеш. Айлыга ене он гүн бар…

Пайтык. Гелинлер, эзиз гелнеҗелер, биз аралар өйдүбә урушмаң, биз араламарыс, себәби…

Огулла… себәби биз гызыкланян тарап.

Пайтык. Саллах болсаң, дул болсаң, бир әр-хелей айрылышыпдыр диийилсе гөзүң ялпа ачылып, гөвнүң телвас уруберйәр…

Огулла. Себәби әре чыкмак ве өйленмек мүмкинчилиги артяр. Уршавериң, уршавериң!

Пайтык. Шейда ялы гелне бивепалык эдйән гуррумсагы сатын алып, гул эдинсең! Вай, вай, Шейда гелин, сениң гадам басан топрагың тозуна гурбан!

Огулла. Вах, Шейда бир акмак-да, Хоҗа ялы халыпаның гадырыны билмейәр-ә! Хоҗаҗан, аркайын уршубер, сени саллах гездирмерис…

Шейда. Сен нәме газарып дурсуң, бол гепле!

Хоҗа. Айдым айдып берердим вели, сесим ятайды-да.

Шейда Хоҗаның чигнинден тутуп гулагына середйәр.

Шейда. Вай, би харам өлмүш ики гулагынам дыкан экен-ә!... Вах, мейит, мен сени довзаха дыкы этмейәнми! Бол гулагыңың дыкысыны айыр!

Хоҗа гачып йөршүне гулагындакы дыкылары айыряр. Шейда хиле билен онуң алнындан чыкяр, Хоҗаның зәхреси ярыляр.

Шейда. Дерхал, дуран ериңде җан бер!

Хоҗа сазанаклап, саңңылдап «хош» дийҗек боляр, эмма сеси чыкмаяр. Ол бирден Кыядың гелйәнини гөрүп харбыларча хасабат берйәр, йөне сеси аял сесине өврүлипдир.

Хоҗа. Башлыкҗан, артистлер топары нобатдакы репетисия тайяр! Режиссёрың ассистенти Хоҗа Хайыдов!

Кыят артистлере серетмән, ардыныып, аграс басып орнуна гечйәр, стол башында кагызларыны дөрүп уграяр. Хоҗа шиндем гарадер саңңылдап дур.

Огулла. Вай! *(Пайтыга ювашҗа)*. Сынла, Хоҗа кантушың сакгал-мурты ичине гидип, көсе болайыпдыр. Горкаңда шейдип горкайсаң!

Пайтык *(ювашҗа Огулла)*. Сесине нәме диерсиң?

Огулла. Гөргүли горкусына хелей сес болайыпдыр…

Пайтык *(ювашҗа)*. Сакгал-муртуң, сесиң гүррүңини эдйәсиң. Горкусына кантушың җынсы үйтгәп хелей болмадык болса мен хелей болайын!

Огулла *(ювашҗа)*. Бизде маңлай ёкдур-ла…

Кыят. Хоҗа Хайыдович, хемме артистлер ербе-ерми? Яшлар нireде?

Хоҗа. Башлыкҗан, менден мелгуның кандадыгыны сора, җантыны якайын! Хардеҗҗалың хачан гелҗегини сора, айдайын! Эмма бу яшлар…

Пайтык. Би бизиң театра дүшен яшлар ичиңи якып, дишиңи дөкҗек атаңанәлетлер!

Огулла. Бейле түнт, көрзехин, надан, бисоват пеләкетлер нәдип дөрәйдикә?

Хоҗа. Алла тарапындыр! Бейле нетиказа яшлары окадыба-а етишдирип болмаз!

Кыят. Би яшларда җогапкәрчилик, профессионал борч, халыпа хормат, этика-эстетика диен дүшүнҗелер ёк.

Пайтык *(зала)*. Өзлерем ахлаксыз, азгын…

Огулла *(зала)*. …харамы, хелейбаз эххенекококлар!

Кыядың габыл телефоны җырлаяр, ол зала «багышлаң» диен әхеңде, чете чекилип пессай гүрлешйәр. Огулла алыслара середип бегенйәр.

Огулла. Вай, ханха маңа лак атып, гөз гыпан йигренҗи гелйәр!

Пайтык *(сынлаяр)*. Огулла, ол оглан гаты яш дәлми?

Огулла. Вай, яш болуп, он секизем яшан дәлдир өйдйәмиң?

Пайтык. Он секиз яшандыр, йөне саңа яш дәлми?

Огулла *(гызяр)*. Вай, дул хелей хөкман гарры-гурта бармалымышмы? Я мен яш дәлми?!

Алыслара середен Пайтыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.

Пайтык *(дүнйәни унудып)*. Охо-хо! *(айдыма башлаяр)* Бас гадам дидәм үстүне-хей, гар басан аяҗыкларың-эй, дар басан аяҗыкларың-эй, Огулбег-эй!

Сахнадакылар яяплап, горкуп башлаяр, себәби он секизинҗи асырдан чыкан ялы ики йигит гелйәр: силкмели, гырмызы донлы, гушагы сапанчалы. Эллеринде ханҗар. Ызында ики саны гелин, хәзиркизаман гейимде.

Биринҗи йигит. Ханы шол ахлаксыз хелейбаз!

Ики газаплы йигит Пайтыгың алкымына баряр, Пайтык үм билен горка-горка Кыяды гөркезйәр, икиси аңк болуп дуран Кыядың алкымына дыкыляр, Кыят горкусына Хоҗаны гөркезйәр. Олар Хоҗаның янына баряр, Хоҗа йыгрылып ере гирип баряр. Йигитлериң бири гулагындан тутуп, Хоҗаны ёкарык чекйәр.

Икинҗи йигит. Ханы Хоҗа кантуш атлы гуррумсак?

Хоҗа *(сакавлап)*. Кантуш өлди…

Биринҗи йигит. Ханы Кыят Кепбан атлы некгенде?

Хоҗа *(сазанаклап, сакавлап)*. Кыят Кепбан ренемасияда!

Биринҗи гелин *(Кыядың алкымына баряр)*. Сен ким? Кыят Кепбан сен ким?

Биринҗи йигит. Кыят Кепбан, өлди диййән арвадың шулмы? *(Эҗешиң янына барып сынлаяр)* Булар ялы арватлар өлмейәр! *(биринҗи гелне)* Би азгын доңзуң сени алданам говы болупдыр. Сен би гарантга әре чыканыңда бүтин өмрүңе өлер йөрердиң, өлер йөрердиң!

Икинҗи йигит. Би эшекяссыга середиң-ә! *(Хоҗаның алкымында гүлйәр)* Би эшекгарна середиң-ә! Хах-хах-ха. *(икинҗи гелне)* Сен би ышарада адам дийип ашык болдуңмы? Артист дийип ашык болдуңмы? Хах-хах-ха!

Икинҗи гелин. Байлыгына ашык болдум-да!

Биринҗи йигит *(биринҗи гелне)*. Сен мунуң нәмесине ашык болдуң? Бу хов, бушмен! Бу-хов неандертал!

Биринҗи гелин *(Кыяда).* Вай, вай, Кыятҗан, би албассы билен нәдип яшашып йөрсиң? Бейле мусаллатдан диңе өлүп сыпып боляндыр!

Икинҗи гелин *(Хоҗа).* Вай, вай, багтыятан кантушҗан, би атайры билен нәдип яшашып йөрсиң? Булар ялы арвахдан диңе өлүп сыпып боляндыр!

Биринҗи йигит *(ханҗарыны гезейәр, сапанчасыны аляр, икинҗә).* Гардашым, ханы комедияны гутаралы!

Икинҗи йигит биринҗиниң ханҗарына ханҗарыны чаляр.

Икинҗи йигит. Гардашым, атып өлдүрелими я дамагыны чалалымы?

Пайтык төверегине, Огулла үм билен дүшүндирйәр.

Пайтык. Онуң алы хезретлери сунгатың ады билен, чозуң душман үстүне!

Пайтык биринҗи йигидиң, Кыят икинҗи йигидиң үстүне товусяр. Огулла, Шейда, Эҗеш дагам гелинлериң үстүне бөкйәр. Гык-бак, якатутды сөвеши башлаяр.

Гох-галмагал. Аял артистлер ики гелни богалап, арасына аляр, Шейда биринҗи, Огулла икинҗи гелниң башына дүйрленен сачындан пенҗе уруп гыгыряр. Париклер оларың элине гелйәр. Кыят билен Пайтык ики йигит билен сөвешйәр, кимсиниң әйнеги гачяр, шляпасы гачяр. Кыят, Пайтык, Эҗеш, Шейда, Огулла аңк боляр, себәби оларың йигит дийип сөвешип йөрени Узук билен Керешме, гелин дийип уршаны Дөвлет билен Гаммар.

Дөвлет, Гаммар, Керешме, Узук дагы вахахайлашып гүлүшйәр. Пайтык билен Огулла вахахайлашып гүлүшйәр. Кыят, Хоҗа, Шейда, Эҗеш дагы йүзүни эгшидип гүлүбем биленок, аглабам.

Пайтык. Хах-хах-ха, Кыят Кепбанич, асыл сен Узукдан еңлип йөрмиң?! Хах-хах-ха!

Огулла. Кантуш, асыл сен Керешмеҗандан басылып йөрмүң?

Шейда *(кантушы гуҗаклаяр).* Вай, вай, юмрулан оҗагам яңадан дикеләйдим-мов!

Эҗеш *(Кыяды гуҗаклаяр).* Вай, өлен йүрегим, яңадан җанланайдым-ов!

Пайтык *(Огулла).* Вай, икимиз болса ене дул галайдыкмы?!

Огулла эл чарпып Пайтыга гүлүп башлаяр.

Огулла. Вай, вай, сениң Огулбег дийип ашык болуп йөрениң Дөвлетҗан экен-ә! *(гүлйәр)*

Пайтык. Огулла, Огуллаҗан, акыллыҗа бол, ёгсам мен саңа өйленер отурыбирин!

Огулла. Ёк, сен акыллыҗа бол, ёгсам гош бирикдирәгеде сенем кантушың гүнүне дүшүрерин!

Пайтык. Огуллаҗан, мени кантушың, гүнүне дүшүр!

Шейда. Бейле томашалы гүн той күйсейәр!

Огулла. Эгоист болма, яшлары өңе дүшүрели, Пайтык!

Дөвлет. Узукҗан, дурмуша чыкмага горкмасана! Гезегимизи халыпалара бермәли.

Узук. Вай, горкайынмы? *(юваш)* Той пулуңы бир җемледиңми? *(Дөвлет баш атяр, Узук онуң агзыны ысгаяр)* Вай, агзындан сүйдүң ысам гидипдир. Ынха мен горкмамы гойдум!

Кыят. Яшлар, яшлар, бизиң гүнәмизи гечевериң!

Кыят, соңра Хоҗа дызына чөкүп яшларың өңүне дызанаклап баряр.

Кыят. Аперин!Аперин! Биз сизиң талантыңыза…

Хоҗа. Зехиниңизе, уссатлыгыңыза баш эгйәрис!

Дөвлет. Халыпалар, гөдек ойнумызы багышлавериң!

Шейда *(Хоҗаның аркасындан гуҗаклаяр).* Вай, кантушым, ене маңлайымдан чыкайдыңмов!

Пайтык. Бай, томаша болдов!

Огулла. Ынха, муңа оюн диерлер!

Кыят. Ынха, муңа хакыкы оюн диерлер!

Халыпалар-яшлар бири-бирини гуҗаклаяр.

Пайтык. Ай, миллет тоя гелевериң-эй, тоя гелиң!

Огулла. Тамадаңыз билен биле гелиң!

Олар бири-бирине голайлаяр, хер артист өз ярының янына баряр. Артистлер томаша залына баш эгйәрлер.

Перде.